"10. Yıl'a Armağan"
İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2 s.389 - 444

TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU BAZI MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER ÇERÇEVESİNDE DOĞRUDAN TANIMA USULÜ

Ebru ŞENSÖZ*

ÖZET

Yabancı adli ve idari makam kararlarının tanınması bakımından 5718 sayılı MÖHUK ile Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler tanıma usulleri bakımından incelenmiştir. 5718 sayılı MÖHUK ve Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde, Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınması bakımından üç ayrı tanıma usulü bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi, "Türk Mahkemesinde Bağımsız Bir Tanıma Davası Açılması" ve "Türk Mahkemesinde Görülmekte Olan Bir Dava İçinde Tanıma Talep Edilmesi" 5718 sayılı MÖHUK m. 58 hükmünde kabul edilen tanıma usulleridir. Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler incelendiğinde, bunların çoğunda, MÖHUK'nda kabul edilen tanıma usullerine atıf yapıldığı ve ayrı bir tanıma usulü kabul edilmediği; bazılarında ise, yabancı kararın, tanıma şartları bakımından incelenmeksizin ve tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın Türkiye'de kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğurması, başka bir ifadeyle, Türkiye'de doğrudan kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olmasının kabul edildiği tespit edilmektedir. Bu usul, çalışmamızda "Doğrudan Tanıma Usulü" olarak adlandırılmakta ve Türkiye'nin taraf olduğu bazı iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde"Doğrudan Tanıma"nın yeni bir tanıma usulü olarak Türk hukukunda yerini aldığı tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması, Doğrudan Tanıma, Kamu Düzeni.

AUTOMATIC RECOGNITION ACCEPTED WITHIN CERTAIN INTERNATIONAL CONVENTIONS WHICH TURKEY IS PARTY

ABSTRACT

Turkish Private International Law and International Civil Procedure Act no. 5718 (PILA no.5718) and bilateral and multilateral international conventions concerning recognition of foreign decisions and which Turkey is a party are examined. Three different procedures of recognition are determined according to PILA no. 5718 and bilateral and multilateral international conventions to which Turkey is a part on the recognition of a foreign decision. The first two of them are "Bringing an Independent Recognition Lawsuit in a Turkish Court" and "Demanding for Recognition in a Pending Action in a Turkish Court", which are regulated in article 58 of the Turkish PILA no.5718. When the bilateral and multilateral international conventions to which Turkey is party are studied, it is determined that in most of them, the recognition procedures in PILA no. 5718 are referred and no other procedure are acknowledged. In some of them, it is determined that foreign court decisions should be in effect without considering the recognition conditions or a recognition decision; in other words, should have the effect as a final judgement and conclusive evidence in Turkey. This third procedure of recognition is called "Automatic (Direct) Recognition Procedure" in this study. As a result, although in article 58 of PILA no. 5718, recognition without considering the recognition conditions or a recognition decision, in other words, direct recognition is not permitted, this procedure is accepted within the bilateral and multilateral international conventions to which Turkey is party and therefore "Automatic (Direct) Recognition Procedure" is adopted in Turkish Law.

Key Words: Recognition of Foreign Judgments, Automatic Recognition Public Order.

---

* *Araş. Gör. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, esensoz@iticu.edu.tr.*

GİRİŞ

Yabancı mahkeme kararlarının, icra kabiliyetinden bağımsız olarak[1], sadece kesin hüküm veya kesin delil etkisinin verildiği devlet ülkesinden başka bir devlet ülkesinde kabulünü temine yarayan usule "tanıma"[2]; yabancı mahkeme kararlarının hem kesin hüküm hem de icrai kuvvetinin verildiği devlet ülkesinden başka bir devlet ülkesinde kabulü ile bir başka devletin icra or-

[1] **Sakmar**, **Atâ,** *Yabancı İlamların Türkiye'deki Sonuçları* (Doçentlik Tezi), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 149; **Sakmar**, **Atâ,** *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, 1972, s. 235.

[2] **Nomer**, **Ergin/ Şanlı, Cemal,** *Devletler Hususi Hukuku*, Beta, Yenilenmiş 17.bası, İstanbul, 2009, s. 471; **Nomer**, **Ergin**, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 1.Bası, Beta, İstanbul, Eylül 2009, s. 145, kn.361; **Çelikel Aysel/Erdem Bahadır**, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 10.Bası, Beta, İstanbul, Ocak 2010, s. 583; **Sakmar**, *Boşanma*, s. 235, 243, 245; **Özbakan Işıl,** *Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfiz*i, Kazancı Hukuk Yayınları No. 58, Ankara, 1987, s. 18; **Arat, Tuğrul,** *Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi* (421-527), AÜHFD, C.21, S. 1-4, Ankara, 1964, s. 426, 437. Tanıma kararı neticesinde, yabancı mahkeme ilamının Türkiye'de bir Türk mahkemesinde kesin hüküm veya kesin delil olarak ileri sürülebilir (**Özuğur, Ali İhsan,** *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, *Milletlerarası Sözleşmeler ve İlgili Mevzuat*, Son Yargıtay Kararlarıyla Güncelleştirilmiş 3.Bası, Adalet Yayınları, Ankara 2008, s. 1252.
Yargıtay kararları da bu yöndedir. Y.2.H.D. 18.6.2008, E. 2008/5375, K. 2008/8868 sayılı kararına göre, "*Yabancı mahkeme kararlarının icra organları tarafından yerine getirilebilmesi-tenfizi sözkonusu olmaksızın yalnızca kesin hüküm gücünün kabul edilmesi ve kesin delil etkisine sahip olabilmesi, o yabancı mahkeme kararının Türk mahkemelerince tanınmasına karar verilmesi ile mümkün olur*" (**Doğan, İzzet**, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, Seçkin, Ankara, 2010, s. 203). Y.4.H.D. 30.09.1985 gün, E. 1985/5537, K.1985/7507 sayılı kararında, "*Tanıma, yabancı mahkeme ilamının kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilebilmesi için, yabancı ilamın tanıma ve tenfiz şartlarını taşıdığının mahkemece tespitidir. Bu hali ile tanıma, bir tespitten ibarettir. Yabancı ilamın tanınması, ondan delil ve kesin hüküm olarak yararlanabilme sonucunu doğurur. Bu durumda ilamın tenfizi başka bir anlatımla yerine getirilmesi sözkonusu değildir*" (YKD 1/1986, s. 39-41; **Çelikel, Aysel/Nomer, Ergin/ Giray, F. Kerem/ Esen, Emre,** *Devletler Hususi Hukuku, Örnek Olaylar-Mahkeme Kararları*, 10.Baskı, Beta, İstanbul, 2010, s. 427-428).

ganları vasıtasıyla icrasının temin edilebilmesine yarayan usule de "tenfiz" denmektedir[3].

Yabancı mahkeme kararlarının tenfiz ile birlikte (geniş anlamda tanıma)[4] tanınması mümkün olduğu gibi, tenfizden bağımsız olarak (dar anlamda tanıma)[5] tanınması da talep edilebilir[6]. Tenfizden bağımsız olarak tanıma talep edildiğinde "tanıma" tenfizden farklı bir şekilde ele alınmalıdır.

Çalışmamızın konusu, Türkiye'nin taraf olduğu bazı milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde doğrudan tanıma usulüne ilişkin olduğundan, çalışmamızda tenfiz konusu incelenmeyecek, tanıma ise yabancı hakem kararlarının tanınması kapsam dışında bırakılarak, sadece yabancı adli ve idari makam kararlarının tanınması bakımından incelenecektir.

Tanıma ile, şekli anlamda kesinleşmiş yabancı bir mahkeme kararının verildiği ülkede sahip olduğu "maddi anlamda"[7] kesin hüküm kuvveti, icra kabi-

---

[3] **Nomer/Şanlı**, s. 474; **Nomer**, *MUH*, s. 147, kn. 366; **Çelikel, Aysel**, "*Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Müktesep Haklar Nazariyesi*" (s. 240-260), İÜHFM, C. XXIX, S. 1-2, İstanbul, 1963, s. 244; **Arat**, s. 426; **Göğer, Erdoğan**, *Devletler Hususi Hukuku, Kanunlar İhtilafı*, 4.Bası, Ankara 1977, s. 467; **Kuru**, **Baki,** *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. VI, B.6, İstanbul, 2001, İstanbul 2001, s. 5767-5768; **Çelikel/Erdem**, s. 583; **Özuğur**, *Boşanma*, s. 1235; **Tiryakioğlu**, **Bilgin**, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi*, Ankara, 1996, s. 67; **Aybay, Rona**/ **Dardağan, Esra**, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2008, s. 293-294.

Y.3.H.D. 13.10.2005, E. 2005/11016, K. 2005/9982 sayılı kararına göre, "*Yabancı mahkeme ilamları, Türk mahkemeleri tarafından tanınmasına ve tenfizine karar verilmedikçe, hukuki sonuç doğurmaz ve bu ilamlara kanıt olarak dayanılamaz. Yabancı bir ilamın tanınması, onu kendiliğinden ülkede icra edilebilir hale getirmez. Yabancı mahkeme kararını Türkiye'de icra edilebilir hale getirmek için, tenfiz kararına ihtiyaç vardır*" **(Doğan**, s. 203).

[4] Tenfiz kararına konu olabilecek nitelik taşıyan yani hem kesin hüküm niteliği hem de icra kabiliyeti bulunan bir yabancı mahkeme kararı hakkında verilen tenfiz kararı tanımayı da bünyesinde barındırır. Zira bir yabancı mahkeme kararına Türkiye'de icra edilebilme gücünün verilebilmesi için öncelikle onun kesin hüküm kuvvetinin Türkiye'de tanınması gerekir. Ancak bunun için tenfizden önce ve ayrıca bir tanıma kararı alınmasına gerek yoktur. Bkz. **Arat**, s. 437; **Özbakan**, s. 18; **Kuru, Baki / Yılmaz**, **Ejder, "***Türkiye'de Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması",*Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi (Bildiriler-Tartışmalar), II.Tahkim Haftası, Ankara 25-26 Kasım 1983, s. 191.

[5] **Kuru/Yılmaz**, *Tebliğ*, s. 191; **Arat**, s. 437-438.

[6]**Arat**, s. 437-438; **Dinç**, s. 27; **Kuru/Yılmaz**, *Tebliğ*, s. 191.

[7]**Nomer**, *MUH*, s. 145, kn.361; **Nomer/Şanlı**, s. 471; **Şanlı**, **Cemal,** *"Yabancı Veraset İlamlarının Türk Mahkemelerinde "Tanınması" veya "Delil" Olarak Kullanılması"* (s. 291-307), Prof.Dr. İlhan E. Postacıoğlu'na Armağan, İstanbul, 1990, s. 296; **Çelikel/Erdem**, s. 583; **Dinç**, **Feriha Bilge**, *Nafaka İlamlarının Tanınması ve Tenfizi* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1985 s. 55-56; **Sakmar**, *Boşanma*, s. 235, 243, 245.

Gerek Kanun'un lafzı gerekse Yargıtay kararları, tanımanın, yabancı kararın maddi anlamda kesin hüküm kuvvetinin kabul edilmesi şeklinde anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kesin hüküm kuvveti kararın hüküm kısmındadır, bu nedenle de, tanımaya konu olan, mah-

liyetinden bağımsız olarak[8], Türkiye'de kabul edilmektedir[9]. Yabancı mahkeme kararının kesin hüküm veya kesin delil etkisi, tanıma devleti mahkemelerinde, kural olarak, bu devletin kanunları veya taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler uyarınca belirli bir usul izlenerek ve belirli şartlar dâhilinde verilecek bir tanıma kararına bağlı olarak kabul edilir. Bazı milletlerarası sözleşmeler ve bazı devletlerin yasal düzenlemelerinde ise, yabancı adli veya idari makam kararlarının hiçbir tanıma şartına ve adli tanıma usulüne tabi olmaksızın, kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğurmasının kabul edildiği tespit edilmektedir. Bu usul, Avrupa Birliği hukukunda, «otomatik tanıma (*automatic recognition*)», Fransız hukukunda ise «doğrudan tanıma (*reconnaissance direct*)» olarak adlandırılmaktadır.

Türk hukukunda, yabancı mahkeme kararlarının tanınması 5718 sayılı MÖHUK m. 58 çerçevesinde mümkündür[10]. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması konusunda Türkiye Cumhuriyeti çok veya iki taraflı bir sözleşmeye taraf ise, tanıma, kural olarak, MÖHUK m. 58 çerçevesinde değil, bu sözleşme çerçevesinde yapılır (MÖHUK m. 1/f.son)[11]. Türkiye'nin taraf

keme kararı değil, kararın hüküm kısmıdır **(Nomer**, *MUH*, s. 178, kn.435; **Nomer/Şanlı**, s. 501). MÖHUK m. 50/f.2, "*Yabancı mahkemelerin ceza ilamlarında yer alan kişisel haklarla ilgili hükümler…*"; MÖHUK m. 52 (b) "*Tenfiz konusu hükmün hangi devlet mahkemesinden verilmiş olduğu…*", *(c) Tenfiz hükmün bir kısmı hakkında isteniyorsa…*"; MÖHUK m. 54 (c), "*Hükmün kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması*" şeklindeki yasal düzenlemelerden de, yabancı mahkeme kararının tenfize konu olan kısmının hüküm fıkrası olduğu anlaşılmaktadır. Y. 2.H.D. T. 15.11.2002, E. 2002/11237, K. 2002/12391 sayılı kararında da, "*Tanıma ve tenfiz hüküm kısmı ile sınırlıdır. Yabancı mahkemece verilen kararın hüküm fıkrası sadece boşanma ile sınırlı olup, mahkemece belirtilen velayet hüküm fıkrasında yer verilmemiştir. Hüküm fıkrası boşanma ile sınırlı olmasına göre, talebin kabulü gerekirken, reddi doğru görülmemiştir*" (**Ahmet Cemal Ruhi**, *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Ankara, 2004, s. 905).

[8]**Sakmar**, *Yabancı İlamlar*, s. 149; **Sakmar**, *Boşanma*, s. 235.

[9]**Çelikel**, *Müktesep Haklar*, s. 244; **Göğer**, s. 467; **Kuru**, *HMU*, C.VI, s. 5767-5768; **Çelikel/Erdem**, s. 583; **Nomer/Şanlı**, s. 474; **Özuğur**, *Boşanma*, s. 1235.

[10] 27.11.2007 tarih ve 5718 sayılı MÖHUK (R.G. 12.12.2007-26728).

"Tanıma" başlıklı MÖHUK madde 58 (1) *Yabancı mahkeme ilamının kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilebilmesi yabancı ilamın tenfiz şartlarını taşıdığının mahkemece tespitine bağlıdır. Tanımada 54üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uygulanmaz. (2) İhtilafsız kaza kararlarının tanınması da aynı hükme tabidir. (3) Yabancı mahkeme ilamına dayanılarak Türkiye'de idari bir işlem yapılmasında da aynı usul uygulanır*".

[11] MÖHUK m. 1/f.son: "*Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır*". "Türk Hukukunda Tanımaya İlişkin Mevzuat", "Milletlerarası Sözleşmelerin Uygulanması", "İki Ve Çok Taraflı Sözleşmelerin Birlikte Bulunması Halinde Uygulanacak Prensipler: Sözleşmeler Arası İhtilaf *(Conflit des conventions)"*, "Milletlerarası Sözleşmeler Karşısında 5718 sayılı MÖHUK'nun Uygulanabilirliği" konusunda ayrıntılı tespit ve açıklamalar için bkz. **Şensöz, Ebru**, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması*, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2012, s. 33-56.

olduğu milletlerarası sözleşmelerde tanıma usulü, genel olarak, tanıma devletindeki usule atıf yapmaktadır[12].

Buna göre, yabancı mahkeme kararlarının tanınması, kural olarak, iki usulde gerçekleşir[13]:

(1)"Türk Mahkemesinde Bağımsız Bir Dava Açarak Tanıma" veya

(2) "Türk Mahkemesinde Görülmekte Olan Bir Dava İçinde Tanıma ".

Yabancı ilama dayanılarak Türkiye'de idari bir işlem yapılmak istendiğinde, bağımsız bir dava ile tanıma talep edilecektir (MÖHUK m.58/f.3).

Yabancı ilamın kesin hüküm itirazı olarak kabulü veya kesin delil etkisinin Türkiye'de kabulü için tanınması ise, Türkiye'de görülmekte olan bir davada talep edilebilecektir (MÖHUK m.58/f.1).

Bu iki usulde, Türk mahkemesi, 5718 sayılı MÖHUK yerine, yabancı kararın tanınmasında uygulanacağı tespit edilen Türkiye'nin taraf olduğu millet-

[12] Milletlerarası sözleşmelerde de, aksine hüküm bulunmaması halinde, yabancı kararın tanınması ve tenfizi usulünün tanıma veya tenfiz talep edilen Devletin hukukuna tabi olduğu kabul edilmiştir (Çok taraflı milletlerarası sözleşmelerden Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme m. 6 ile Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme m. 13; Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesine Dair Sözleşme m. 6). Diğer çok taraflı sözleşmelerde de kural bu yöndedir.
Y.2.H.D. 31.01.1994 gün E.1993/12909, K.1994/968 sayılı kararında, Sözleşmenin 1. ve 6.maddesi uyarınca, çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tenfizinde, tenfiz merciinin mensup olduğu devletin usul hükümleri uygulanacağı belirtilmektedir (**Doğan**, s. 98-99). Aynı yönde, Y.2.H.D. 18.10.1993, E.8261/K.9437 sayılı kararı (**Akıncı, Ziya/Demir Gökyayla, Cemile**, *Milletlerarası Aile Hukuku*, İstanbul, 2010, s. 93, dn.133).
İki taraflı adli yardım sözleşmelerinde; Türkiye-Tunus m.5/2, Türkiye-Avusturya m.11/1, Türkiye-KKTC m.13/d, Türkiye-Cezayir m.22, Türkiye-Azerbaycan m. 20/1, Türkiye-Irak m.81/3, Türkiye-Çin m.24/1, Türkiye-Kazakistan m. 24/1, Türkiye-Polonya m.23/1, Türkiye-Moldova m.24/1, Türkiye-Gürcistan m.23/1, Türkiye-Tacikistan m. 23/1, Türkiye-Özbekistan m. 23/1, Türkiye-Arnavutluk m.23/1, Türkiye-Makedonya m.23/1, Türkiye-Litvanya m.22/1, Türkiye-Ukrayna m. 38/1, Türkiye-Bosna Hersek m.19/1, Türkiye Hırvatistan m.20/1, Türkiye-Romanya m. 20/1, Türkiye-Slovakya m.21 hükümlerinde açıkça tanıma kararı verilmesinde izlenecek usulün tanıma devletinin hukukunda geçerli olan usul hükümlerine tabi olacağı kararlaştırılmıştır.

[13] Öğretide, Kuru, "Tanıma Usulü" başlığı altında, (1) Kesin hüküm itirazı için tanıma, (2) Kesin delil için tanıma, (3) İdari işlem için tanıma, (4) Çekişmesiz yargı kararlarının tanınması şeklinde dörtlü bir ayırım yapmaktadır (**Kuru**, *HMU*, C.VI, s. 5815-5825). Ancak yabancı mahkeme kararının kesin hüküm itirazı ve kesin delil olarak kabulü için tanıma "Görülmekte olan davada" yapılmakta ve yabancı mahkeme kararının kesin hüküm itirazı veya kesin delil olarak kabulünde usul farklılık arz etmemektedir. Türkiye'de bir idari işlem yapabilmek için ise, tanıma "bağımsız bir tanıma davası" açılması yoluyla mümkündür. Çekişmesiz yargı kararlarının tanınmasında da usul farklılık arz etmemektedir. Sonuç itibariyle, dörtlü bir ayrıma gitmek yerine, ikili bir ayırım yapılması daha doğru görülmektedir.

lerarası sözleşmede kabul edilen tanıma şartları ile sınırlı olarak yabancı kararı inceleyecek ve sözleşmede öngörülen tanıma şartları gerçekleşmişse, tanıma kararı verecektir[14].

Görüldüğü üzere, her iki usulde de, yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede sahip olduğu kesin hüküm etkisinin Türkiye'de kabulü, Türk mahkemesinin verdiği tanıma kararına bağlı olarak gerçekleşmektedir (MÖHUK m. 58).

MÖHUK m. 58 hükmünde, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm veya kesin delil etkisinin kabulünü, Türk mahkemesinin yabancı karar hakkında vereceği tanıma kararına bağlayan düzenleme, Türk hukukunda, yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm veya kesin delil etkisinin doğrudan kabul edilmediğini göstermektedir. Ancak MÖHUK m.1/f.2 hükmü uyarınca, "Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklı" tutulmaktadır.

Bu durumda, milletlerarası sözleşmelerde kabul edilen hallerde yabancı kararın, Türkiye'de tanıma kararı verilmesine bağlı olmaksızın, *ipso iure* kendiliğinden sonuç doğurması, başka bir ifadeyle, kesin hüküm veya kesin delil olarak doğrudan tanınması söz konusu olabilir.

Gerçekten de, Türkiye'nin yabancı mahkeme kararlarının tanınması konusunda taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler incelendiğinde[15], bu sözleşmelerin bazılarında, bu sözleşmelerin uygulama alanına giren akit devlet yetkili makam kararlarının, hiçbir tanıma şartına ve adli tanıma usulüne tabi olmaksızın, tüm akit devletlerde *ipso iure* kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğurmasının kabul edildiği tespit edilmektedir[16].

Böylelikle, Türk hukukunda, milletlerarası sözleşmeler ile kabul edilen hallerde, (C) «Doğrudan Tanıma Usulü» olarak adlandırabileceğimiz bir tanıma usulünün de varlığı ortaya çıkmaktadır.

---

[14] "Türk Mahkemesinde Bağımsız Bir Dava Açarak Tanıma" ve "Türk Mahkemesinde Görülmekte Olan Dava İçinde Tanıma" usulleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 57-97.

[15] Bu sözleşmelerin listesi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 41-46.

[16] Öğretide, Sakmar, yabancı ilamların, tanıma kararı verilmesine bağlı olmaksızın, "*ipso iure*" kendiliğinden tanınmalarının, *milletlerarası sözleşmelerle* kabul edilebileceğini ve milletlerarası sözleşmelerle kabul edilecek bu esasın uygulamada Türk hukuku açısından önemli mahzurları bulunmayacağını ifade etmiştir (**Sakmar**, *Yabancı İlamlar*, s. 151).

I. DOĞRUDAN TANIMA USULÜ

Doğrudan tanıma usulü, yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisinin, hiçbir şart incelenmeksizin ve tanıma kararı almaya gerek olmaksızın, bir başka ülkede doğrudan kabul edilmesidir. Bu usulde yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisi kendiliğinden meydana gelir. Bu usul milletlerarası sözleşmelerle veya istisnaen devletlerin iç hukuk düzenlemeleriyle öngörülen durumlarda uygulama alanı bulur.

Türk hukukunda, yabancı kararlar bakımından doğrudan tanıma usulü milletlerarası sözleşmeler ile kabul edilmiş ve Türk tanıma ve tenfiz hukukunda yeni bir tanıma usulü olarak yerini almıştır. Bu usul ancak, birbirine yakın hukuk sistemleri olan ve özel hukuk ilişkilerini karşılıklı güven içerisinde yürütülebilen ülkeler arasında işleyebilecek bir usul olduğundan, milletlerarası alandaki işbirliği anlayışına uygun olarak, bu usulün Türk hukukunda milletlerarası sözleşmeler yoluyla kabul edilmesi isabetli olmuştur.

Doğrudan tanıma usulünde, yabancı ilamların kesin hüküm veya kesin delil kuvvetinin kabul edilmesi hiçbir şarta bağlı değildir. Bu usulün kabul edildiği milletlerarası sözleşmelerin konu, kişi, zaman bakımından uygulama alanına giren yabancı kararlar, hiçbir şartın varlığının tespitine ve dolayısıyla bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, kendiliğinden kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olabilmektedir.

Bu usulde, yabancı mahkeme kararlarının tanıma devletinde bir tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın doğurduğu hukuki etki, bazı sözleşmelerde "kesin hüküm etkisi"[17], bazı sözleşmelerde ise sadece "kesin delil etkisi"dir[18] ve yabancı kararın verildiği ülkede bu etkilere sahip olduğu andan itibaren Türkiye'de de bu etkilerin doğduğu kabul edilir[19].

Bu nedenle Türkiye'de bazı sözleşmelere göre doğrudan tanınan, başka bir ifadeyle, kendiliğinden kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olan bu kararlara dayanarak, idari bir işlem yapılmak istendiğinde, bağımsız bir tanıma davası açarak, Türk mahkemelerinden tanıma kararı alınmasına gerek yoktur. Doğrudan etki doğuran bu karara dayanarak Türkiye'de yetkili ma-

[17] Türkiye-Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi (m. 84), Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme (m.4), Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme (m.6), Kişi Halleri İşlemlerinin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili Sözleşme (m.2, 3), Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair La Haye Sözleşmesi (m.23).

[18] 1980 tarihli La Haye Uluslararası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme (m.14); 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair La Haye Sözleşmesi (m.7).

[19] **Holleaux, Dominique/ Foyer, Jacques/ Geouffre De La Pradelle, Géraud de,** *Droit İnternational Privé*, Paris, 1987, s. 458, no.1011.

kamlar doğrudan yapılması istenen idari işlemi, örneğin nüfus kayıtlarında değişikliği yapabilecektir.

Görülmekte olan bir davada, bazı sözleşmelere göre kesin hüküm veya kesin delil etkisi doğrudan tanınan kararlar hakkında, esas davaya bakan mahkeme ayrıca tanıma kararı vermeksizin, bu kararların kesin hüküm veya kesin delil etkisini doğrudan kabul edecektir. Bu durumda ilgili milletlerarası sözleşme uyarınca Türkiye'de doğrudan kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olan bu karar, dava dosyasına delil olarak sunulduğunda veya hâkim dosyada böyle bir karara kendiliğinden rastladığında, tarafların tanıma talebine gerek olmaksızın, hâkim tarafından re'sen kesin hüküm veya kesin delil olarak dikkate alınacaktır.

O halde, ilgili tarafların, yabancı bir mahkeme kararının mevcudiyetine rağmen, bu kararın tanınmasını istemeyerek, aynı konuda Türk mahkemesinde tarafları, konusu ve sebebi aynı yeni bir dava ikame etmeleri, doğrudan tanınan yabancı kararların mevcudiyeti halinde, mümkün değildir[20]. Nitekim, bu usulde, yabancı kararın kesin hüküm ve kesin delil etkisi, Türkiye'de, tanıma kararına bağlı olmaksızın, kendiliğinden meydana gelmektedir. Yeni davada, Türkiye'de doğrudan kesin hüküm etkisine sahip bu karar, dava şartı olarak kesin hükmün mevcudiyeti nedeniyle, hâkim tarafından re'sen dikkate alınacak ve yeni dava, dava şartı yokluğundan usulden reddedilecektir (HMK m.114/i).

Ancak, doğrudan tanıma usulünü kabul eden milletlerarası sözleşmelerde, doğrudan tanıma engeli olarak bazı kontrol şartları kabul edilmiş ise, ilgililerin veya yetkili makamın itirazı halinde, bu kararların Türk hukukunda doğrudan sonuç doğurup doğuramayacağının, başka bir deyişle, doğrudan tanınıp tanınamayacağının kontrolü gerekecektir.

Hiçbir doğrudan tanıma engeli kabul edilmeyen milletlerarası sözleşmelerde ise, böyle bir kontrolün yapılması mümkün değildir.

Doğrudan tanıma usulünün kabul edildiği çoğu sözleşmede[21] doğrudan tanıma engeli olarak hiçbir kontrol şartı kabul edilmemiştir. Bu sözleşmelerin

[20] Doğrudan tanınan yabancı kararların kesin hüküm etkisi Türkiye'de derhal ve kendiliğinden meydana gelir. Bu nedenle, milli mahkemelerden verilen kesin hükümler gibi, bu kararların kesin hüküm etkisi, tarafların iradelerine bağlı olmayan mutlak bir etkiye sahiptir ve doğrudan tanınan kararların kesin hüküm etkisinden feragat caiz değildir. Milli mahkeme kararları hakkında aynı yönde yorum için bkz. **Üstündağ**, **Saim**, Medeni Yargılama Hukuku, C.I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7.Bası, İstanbul 2000, s. 695.

[21] Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme, sözleşmenin uygulama alanına giren adli veya idari kararların doğrudan tanınmasını engelleyebilecek hiçbir hüküm içermemektedir. Türkiye, Sözleşmeye hiçbir ihtirazi kayıt koymamıştır.

konu, kişi ve zaman itibariyle uygulama alanına giren yabancı kararların doğrudan tanınması hiçbir kontrole tabi tutulmayacaktır.

Buna karşın, doğrudan tanıma usulünü kabul etmekle birlikte, doğrudan tanıma engeli olarak bazı kontrol şartlarının kabul edildiği milletlerarası sözleşmeler[22] uygulama alanı bulduğunda ise, ilgili kişi veya yetkili makamların itirazı halinde, bu kararların Türk hukukunda doğrudan sonuç doğurup doğuramayacağının, başka bir deyişle, doğrudan tanınıp tanımayacağının kontrolü gerekecektir.

II. KONTROL USULÜ

Bu kontrolün hangi makam tarafından ve hangi usulde yapılacağı konusuna açıklık getirilmesi Türk hukuku bakımından özel önem arz etmektedir. Zira,

---

Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme, sözleşmenin uygulama alanına giren evlenme ile nesebin düzeltildiğinin tespitine ilişkin mahkeme kararlarının doğrudan tanınmasını engelleyebilecek hiçbir hüküm içermemektedir. Türkiye, Sözleşmeye hiçbir çekince koymamıştır. Bu nedenle, Sözleşmenin 2.maddesinde yer alan gerekçelerle (çocuğun nesep düzeltenlerden olmadığının ispatı, Türkiye'de yapılan bu evliliğin geçerli sayılmaması, Türk vatandaşının evliliğini geçerli saymaması, vatandaşlardan birinden olma çocuğun Türkiye bakımından zina mahsulü olması halleri) ve hatta kamu düzeni gerekçesiyle dahi, ana ve babanın milli kanunlarından birine göre evlenme ile nesebin düzeltildiğinin tespitine ilişkin mahkeme kararının ve bu soybağının geçerliliğinin tanınması reddedilemez (m.3).

Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Sözleşme (m.14) ve Türkiye-Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi (m.84) uyarınca kabul edilen doğrudan tanıma usulünde de hiçbir kontrol şartı öngörülmemiştir.

[22] Bunlar, Kişi Halleri İşlemlerinin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili Sözleşme (m.4), Çocuğun Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair La Haye Sözleşmesi (m.24), Küçüklerin Korunmasına Dair Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair 1961 tarihli La Haye Sözleşmesi (m. 16)'dir.

Kişi Halleri İşlemlerinin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili Sözleşmesinin 4.maddesi uyarınca, Sözleşme kapsamındaki kişi halleri işlemlerinin düzeltilmesi kararlarının doğrudan tanınması (m.2, 3), "*Ancak, düzeltme, bu Sözleşmenin sınırlarını aştığı veya kendisi bizzat bir hata teşkil ettiği takdirde onun icrası, 2 ve 3 üncü maddeler hükümleri hilafına, adli veya idari üst makamın gerekçeli kararı ile reddedilebilir. Bu üst makamın her Âkit Devlet bakımından Sözleşmenin II nolu ekinde gösterilmiştir*" (m.4). Türkiye bakımından yetkili makam "mahkemeler"dir. Bu red kararı, düzeltme kararını veren Devlet makamına tebliğ olunur.

Çocuğun Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair La Haye Sözleşmesinin 24. maddesi uyarınca, "Akit devlet, evlat edinmenin tanınmasını, çocuğun menfaatini de dikkate almak suretiyle, ancak kamu düzenine açıkça aykırı *(manifestly contrary to its public policy)* ise reddebilir" (m. 24). Evlat edinmeye ilişkin adli veya idari makam kararının 23.madde uyarınca doğrudan tanınmasının, "çocuğun menfaatini de dikkate almak suretiyle, ancak (tanıyan devletin) kamu düzenine açıkça aykırılığı" halinde engellenebileceği, bir doğrudan tanıma engeli olarak Sözleşmede kabul edilmiştir.

Küçüklerin Korunmasına Dair Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair 1961 tarihli La Haye Sözleşmesinde, Sözleşme hükümlerinin akit devletler tarafından, uygulamaları kamu düzenine açıkça aykırı olduğu takdirde bertaraf edilebileceğini belirtmek gerekir (m. 16).

doğrudan tanıma engellerinin kabul edildiğini tespit ettiğimiz milletlerarası sözleşmelerde, böyle bir kontrolün hangi makam tarafından ve hangi usulde yapılacağından bahsedilmemektedir.

Öncelikle, merkezi makamlar veya diğer idari makamlar tarafından doğrudan tanıma engellerinin kontrolü imkânının bulunup bulunmadığı ele alınmalıdır.

Milletlerarası sözleşmelerde usul, hemen her zaman merkezi bir makamın tayinidir. Ancak, merkezi makamın görevi, esasen, Sözleşmelerde belirtilen kapsam ve şartlar dâhilinde karar verilmesini temin etmektir. Kararın doğrudan etkilerini doğurduğu devlet merkezi makamlarının, sözleşmeye göre karar verildikten ve sözleşmede belirlenen görevlerini yerine getirdikten sonra, kanaatimizce, yabancı kararların doğrudan tanınmasına engel bir durumun bulunup bulunmadığını kontrol yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, merkezi makamlar dışında, kararın doğrudan etkilerini doğurduğu devletin diğer idari makamlarının da, sözleşmelerde kabul edilen, kamu düzenine aykırılık gibi, doğrudan tanıma engellerinin bulunup bulunmadığını takdir etmeleri yerinde olmaz. Kanaatimizce, Türk hukukuna göre, bu durumun adli makamlarca takdir edilmesi daha uygun görünmektedir. Bu durumda, sözleşmeye göre uygunluk şartlarını denetleyecek olan makam, Türk hukuku bakımından, Türk mahkemeleri olmalıdır.

A. GÖRÜLMEKTE OLAN DAVADA KONTROL

Görülmekte olan bir davada, milletlerarası sözleşmelerde öngörülen doğrudan tanıma engellerinin bulunup bulunmadığı her halde mahkemece takdir edileceğinden bir sorun bulunmamaktadır.

Şöyle ki, Türkiye'de görülmekte olan davada, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler uyarınca, doğrudan etki doğuran karar kesin hüküm itirazı veya kesin delil olarak ileri sürüldüğünde, Türk hâkimi, bu kararın, milletlerarası sözleşmenin uygulama alanına giren ve bu sözleşme uyarınca verilmiş bir karar olup olmadığını; böyle ise, sözleşmede kabul edilen doğrudan tanıma engelleri yönünden kararın Türkiye'de doğrudan etki doğurup doğurmayacağını incelemelidir. Sözleşmede öngörülen tanıma engelleri, taraflarca ileri sürülmüş olmasa dahi, mahkemece re'sen incelenmeli, bundan sonra eğer tanıma engeli bulunmuyorsa, karara doğrudan etki tanınmalıdır[23]. Ancak sözleşmede hiçbir tanıma engeli kabul edilmemiş ise, hâkim karara doğrudan kesin hüküm veya kesin delil etkisi tanımalıdır.

[23] Fransız hukukunda da, doğrudan tanınan kararlar için, görülmekte olan davada, hâkim kesin delil veya kesin hüküm itirazı olarak ileri sürülen yabancı kararın, Fransız hukukunda öngörülen uygunluk şartları bakımından, uygunluğunu tespit edip kararın doğrudan tanınma-

B. TANIMAMA DAVASI

Türkiye'de milletlerarası sözleşmeler uyarınca doğrudan etki doğuran karara dayanarak idari işlem yapılmak istendiğinde, ilgili kişi ya da kurumların, doğrudan etki doğuran bu kararın, aslında sözleşmede öngörülen doğrudan tanıma engellerinin varlığı nedeniyle Türkiye'de doğrudan etki doğuramayacağını ileri sürmesi halinde başvurulacak hukuki yolun ne olduğu ayrıca açıklanmaya ihtiyaç göstermektedir.

Türk mahkemelerinde kontrol, müspet tespit davası niteliğindeki tanıma davası (pozitif kontrol) yoluyla yapılmaktadır. Doğrudan tanıma usulünde, Türk mahkemelerinde yapılacak kontrolün müspet tespit davası niteliğindeki tanıma davası yoluyla mı yoksa menfi tespit davası niteliğindeki tanımama davası (negatif kontrol) yoluyla mı gerçekleştirebileceği açıklığa kavuşturulmalıdır.

Milletlerarası sözleşmelerle doğrudan etki doğurduğu kabul edilen yabancı kararlar, Türkiye'de hiçbir işleme tabi tutulmaksızın derhal ve doğrudan kesin hüküm veya kesin delil etkisi kazanmaktadırlar. Kanaatimizce, bu karara itirazı olan ilgililerin, kararın etkilerini engelleyebilmeleri ancak menfi tespit davası açarak mümkün olacaktır[24].

Avrupa Birliği hukukunda, aile hukukuna ilişkin kararların tanınmasına ilişkin Brüksel IIbis Tüzüğü ile kararların doğrudan tanınması esası kabul edilmekte, ancak itiraz halinde, ilgili tarafın tanıma davası açması (m.21/f.3), başka bir ifadeyle, pozitif kontrol usulü benimsenmektedir (m.21-23)[25]. Ancak tanımama davası açmaya da bir engel olmadığı kabul edilmektedir. Fransız hukukunda ise, doğrudan tanınan kararlar ve her karar bakımından,

---

sına karar verebilir ancak bu davada verilen tanıma kararının etkisi görecelidir, sadece bu dava için geçerlidir. Görülmekte olan davada tanınan kararın uygunluk şartlarının taşımadığını ileri süren taraf veya ilgililer, özel olarak, tanımama davası açmalıdır (**Kitic**, **Susan**, *Droit International Privé*, Paris, 2003, s. 138; **Mayer, Pierre / Heuzé, Vincent,** *Droit International Privé*, 9e Ed, Montchrestien, Paris, 2007, s. 315, no. 432; **Fulchiron, Hugues/ Nourissat, Cyril**, *Travaux Dirigés De Droit International Privé*, Paris, 2007, s. 195).

[24] **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 102; **Şensöz**, **Ebru**, "*Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair 1993 Tarihli La Haye Sözleşmesi Uyarınca Adli ve İdari Evlat Edinme Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Kontrol Usulü"* (s. 179-223), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Hukuk Sayısı, Yıl:10, Sayı:20, Güz 2011/2, İstanbul 2012, s. 221. Türk hukukunda, MÖHUK tanımama davası açma imkânından bahsetmemekle birlikte, bunu engelleyen bir hüküm de ihtiva etmemektedir. Bkz. **Sakmar,** *Yabancı İlamlar*, s. 180 vd.

[25] **Raimondi**, **Guido,** "*Automatic Recognition of Decisions In The Matter Of The Status Of Persons And Family Law: Two Years' Experience Of The Application of The New Italian Act On Private International Law"* (s. 28-36), www.ciec1.org/Etudes/ ColloqueCIEC/ CIEC ColloqueRaimondiAng.pdf (01.08. 2011),s. 32-33.

itirazı olan kişinin tanımama davası açması ve görülmekte olan davada tanımama talebinde bulunması yoluyla negatif kontrol usulü benimsenmiştir[26].

[26] Fransız hukukunda, malvarlığına ilişkin açıklayıcı kararlar ile eşyalar üzerinde icrai işlem yapılmasını ve kişiler hakkında zorlayıcı tedbirler alınmasını gerektiren kişi hal ve ehliyetine ilişkin kararların tenfizi gerekirken **(Holleaux/Foyer/Geouffre De La Pradelle,** s. 458, no.1011; **Courbe**, **Patrick**, *Droit International Privé*, 2e Edition, Dalloz, Paris, 2003, s. 189, no. 379), mallar üzerinde icrai işlem ve kişiler üzerinde zorlayıcı tedbir gerektirmeyen inşai ve açıklayıcı nitelikteki kişi hal ve ehliyetine ilişkin kararlar ile inşai nitelikteki malvarlığına ilişkin yabancı kararların tenfiz kararı olmaksızın doğrudan "kesin hüküm etkisi" doğuracağı kabul edilmiştir.
Bu şekilde doğrudan etki doğuran kararlara ve her tür karara karşı, karar aleyhine olan tarafın, yabancı kararın Fransız hukukunda kabul edilen uygunluk (tenfiz) şartlarına sahip olmadığının tesbiti için bağımsız bir tanımama davası açma imkânı bulunmaktadır (*action en inopposobilité ou non-reconnaissance*). Böylelikle, bu kararların Fransa'da etki doğurması, ileri sürülemezlik (tanımama davası) ile engellenebilir (**Courbe**, s. 186, no. 371; **Muir Watt, Horatia,** "*Le mythe de "l'effet de titre*": *le statut des jugements étrangers dans le contentieux du provisiore"*, dans: Mélanges en L'Honneur De Jean Buffet, La procédure en tous ses états, p.347-355, Paris, 2004, s. 349; **Fulchiron/Nourissat**, s. 192; **Holleaux/Foyer/La Pradelle**, s. 460, no. 1013; **Deruppé**, **Jean**, *Droit International Privé*, 14e Ed., Mémentos Dalloz, Paris, 2001, s. 117; **Courbe**, **Patrick**, *Le Divorce*, Editions Dalloz, Paris, 2004, s. 121; **Mélin**, **François**, *Droit International Privé, Conflits De Jurisdictions – Conflits De Lois*, Paris, 2002, s. 68).
Tenfiz davası kural olarak, yabancı mahkemede açılan davayı kazanan ve söz konusu mahkeme kararını Fransa'da icra etmek isteyen kimse tarafından açılırken, tanımama davası ise, tenfiz davasının aksine, yabancı hâkim nezdinde davayı kaybeden tarafından açılır ve bu davada, yabancı mahkeme kararının uygunsuzluğunun diğer bir ifade ile Fransa'da ileri sürülemezliğinin tespiti talep edilir (**Mayer/Heuzé,** s. 302, no. 407; **Monéger, Françoise**, *Droit International Privé*, 4e Ed, Paris, 2007, s. 206, no. 591). Menfaati varsa, üçüncü bir kişi de tanımama davası açabilir (**Holleaux/Foyer/La Pradelle,** s. 470, no.1035; Cour de Cassation Chambre Civile, 22 Ocak 1951, *Weiller*; Civil I, 10 Şubat 1971; Civile I 3 Şubat 1982).
Tanımama davası, tespit davası niteliğindedir. Bu dava, tenfize tabi bir kararın Fransa'da ileri sürülemeyeceğinin tesbiti veya Fransa'da doğrudan etkisini doğuran kararların aslında ileri sürülebilirlik şartlarını gerçekleştirmediğinden Fransa'da ileri sürülemeyeceğinin tesbiti için açılabilir **(Audit**, **Bernard**, *Droit International Privé*, 4e Ed, Economica, Paris, 2006, s. 396, no. 496; **Courbe**, *Le Droit International Privé*, s. 119-121, 126-128; **Fulchiron/Nourissat**, s. 196). Fransız Yüksek Mahkemesi, 22 Ocak 1951 tarihli *Weiller* kararında, bu yönde bir talebi kabul etmiştir (Karar için bkz. **GA** no. 24-25 (s. 220-231)**; RCDIP** 1951, s. 167, note Francescakis; **Batiffol, Henri /Lagarde**, **Paul**, *Traité de Droit International Privé*, Tome II, 7e Ed., Paris, 1993, s. 629, no. 748; **Mayer/Heuzé,** s. 302, no. 407; **Monéger,** s. 206, no. 592; **Courbe**, *Le Droit International Privé*, s. 191-192, no. 387; **Loussouarn, Yvon / Bourel, Pierre /Vareilles-Sommières, Pascal de,** *Droit International Privé*, Dalloz, 9e Ed., 2007, s. 781, no. 502-6). Bu davada davacı, eşinin Nevada'da aldığı boşanma kararının kendisine karşı ileri sürülemeyeceğinin tespitini Fransız mahkemesinden talep etmiştir. Tanımama davası kural olarak, tüm kararlara ilişkindir. Tanımama davasında, tenfiz davasında incelenen uygunluk şartları ve izlenen usul aynıdır **(Holleaux/Foyer/La Pradelle,** s. 470, no.1035, 1038; **Kitic**, s. 138). Yargılama sonucunda açıklanan karar, kesin hüküm etkisi doğurur. Buna göre, eğer dava kabul edilirse, ileri sürülemezliği açıklanan kararın tenfizinin talep edilmesi imkânsız hale gelir. Ayrıca, söz konusu kararın görülmekte olan bir davada kesin hüküm ya

Türk hukukunda, her iki sistemin de kabul edilmesinde bir sakınca olmamakla birlikte, karar aleyhine olan tarafın, doğrudan etki doğuran kararın Sözleşmeye göre uygunluk şartları bulunmadığından, kararın kendiliğinden doğuracağı hukuki sonuçları engellemesi, yani tanımama davası açması, daha uygun bir çözüm olarak görülmektedir. İlgili kişi ya da kurumların, Sözleşme kapsamında doğrudan tanınan kararın Sözleşmeye göre uygunluk şartlarının veya doğrudan tanıma engellerinin bulunup bulunmadığının hemen tesbitinde yani menfi tesbit davası niteliğinde olan tanımama davası açmakta, açık hukuki menfaatinin bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak bu yolla, doğrudan tanınan kararın kendiliğinden hukuki sonuç doğurması engellenmiş olur.

Sonuç olarak, Türk hukukunda, miletlerarası sözleşme kapsamında doğrudan etki doğuran karara karşı itirazı olan ilgili kişi ya da kurumun, kararın Türkiye'de doğrudan ve kendiliğinden etki doğurabilmesi için Sözleşmenin gerektirdiği uygunluk şartlarını taşımadığının veya doğrudan tanıma engellerinin mevcudiyetinin tespitine, dolayısıyla, bu kararın etkilerinin Türkiye'de doğamayacağına ilişkin karar almak üzere, Türk mahkemesinde tanımama davası açma imkânının bulunduğunun kabulü zorunludur.

Tanımama davası, tanıma davasının aksine, kararın etkilerinden faydalanmak isteyen kişi tarafından değil, karara itirazı olan kişiler tarafından açılır ve bu davada, Türkiye'de doğrudan etkilerini doğuran bu yabancı kararın, aslında sözleşmede öngörülen tanıma engellerinin varlığı nedeniyle, Türkiye'de ileri sürülemeyeceği, diğer bir ifade ile Türkiye'de doğrudan etki doğuramayacağının tespiti talep edilir. Hukuki menfaati olan herkes, üçüncü

---

da kesin delil olarak ileri sürülebilmesi imkânı da ortadan kalkar. Eğer dava reddedilirse, karar tanınmış olur. Ancak, bu sonucun oluşabilmesi için yargılama esnasında yapılan uygunluk kontrolünün tam olması gerekmektedir. Aksi takdirde, kontrol tam değilse, davanın reddi halinde yabancı mahkeme kararının tanınmış olduğundan bahsedemeyiz (**Mayer/ Heuzé,** s. 316, no. 432; **Holleaux/Foyer/La Pradelle,** s. 471, no.1039; **Fulchiron/Nourissat**, s. 194-195; **Deruppé**, s. 120).

Bununla birlikte, Fransa'da görülmekte olan yeni bir davada da, böyle bir kararın Fransa'da etkili olması için uygunluk şartlarının taşımadığı ileri sürülebilir ***(controle incident)*** (**Batiffol/Lagarde**, s. 631-632, no. 751; **Courbe**, *Le Divorce,* s. 121; **Mélin**, s. 68). Mesela, kesin hükmün olumsuz etkisi olarak, Fransa'da açılan boşanma davasında, yabancı mahkemeden verilen boşanma kararı ileri sürüldüğünde, -tanınamazlığı davacı tarafından ispatlanmadıkça (tanımama davası veya görülmekte olan davada tanımama talebi)- bu dava kesin hükmün varlığı nedeniyle Fransa'da görülemez. Kesin hükmün olumlu etkisi bakımından, evlilik bağı, yabancı ülkede kararın verildiği andan itibaren sona ermiştir (**Batiffol/Lagarde**, s. 631-632, no. 75). Yabancı ülkede verilen kararın tanınamazlığı davalı tarafından ileri sürülmedikçe, açılan yeni davada evlilik birliğinin yabancı kararın verildiği ve kesinleştiği tarihte sona erdiği kabul edilecektir. Ayrıca, Fransa'da yabancı ülkede daha önce verilmiş bir karar kesin hüküm etkisine sahip olmuş ise, bu kararın Fransa'da ileri sürülemezliği ileri sürülmedikçe, ilkiyle çelişik ikinci karar Fransa'da etki doğurmaz (**Courbe**, *Le Divorce,* s. 121).

bir kişi ya da kurum da tanımama davası açabilir (MÖHUK m. 52/f.1/c.1).Tanımama davası da, menfi de olsa, tanıma davası gibi bir tespit davası davası niteliğinde olduğundan, bu davada izlenecek usul tanıma davasındaki usul ile aynı olmalıdır. Ancak, doğrudan tanınan kararların etki doğurması da ancak Sözleşmede yer alan tanıma engelleri nedeniyle engellenebileceğinden, incelenecek şartlar yalnızca Sözleşmede öngörülen şartlar ve doğrudan tanıma engelleri olacaktır.

Yargılama sonucunda açıklanan karar, kesin hüküm etkisi doğurur. Buna göre, eğer dava kabul edilirse, ileri sürülemezliği açıklanan kararın tanınması veya tenfizinin talep edilmesi imkânsız hale gelir. Ayrıca, söz konusu kararın görülmekte olan bir davada kesin hüküm ya da kesin delil olarak ileri sürülebilmesi imkânı da ortadan kalkar. Eğer dava reddedilirse, karar doğrudan etkilerini doğurmaya devam eder ve aynı sebeple yeni bir tanımama davası açılmasına engel olur. Ancak, bu sonucun farklı bir sebeple yeni bir tanımama davası açılmasına engel olabilmesi için, yargılama esnasında yapılan uygunluk kontrolünün tam olması gerekmektedir. Eğer sözleşmede kabul edilen tanıma engellerinden yalnızca biri ileri sürülerek tanımama davası açılmış ve bu nedenle diğer tanıma engelleri mahkemece incelenmeksizin, kararın uygunluğu tespit edilmiş ise, başka bir deyişle, kontrol tam değilse, tanımama davasının reddi halinde, doğrudan etki doğuran yabancı mahkeme kararının aleyhine yeni bir tanımama davası açılamayacağından bahsedemeyiz. Bu halde, tanımama davasının reddine ilişkin karar, tanıma kararı ile aynı etkileri doğurmayacaktır[27].

III. DOĞRUDAN TANIMA USULÜNÜN KABUL EDİLDİĞİ MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER

Türkiye'nin taraf olduğu ve doğrudan tanıma usulünün kabul edildiği milletlerarası sözleşmelerin tek tek belirlenmesi gerekir. Bunlar,

(1) Türkiye-Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi (m.84)[28],

[27] Fransız hukuku ile karşılaştırmalı olarak bu tespitler yapılmıştır. Bkz. dn.26. Fransız hukukunda yabancı mahkeme kararlarının kontrol usulleri olan tanımama davası ve görülmekte olan davada kontrol için bkz. **Şensöz, Ebru/Şermet, Begüm** "*Fransız Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi",* Prof.Dr. Ahmet Atâ Sakmar'a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2012.

[28] Doktrinde, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi hakkında Türkiye'nin birçok devlet ile akdettiği iki taraflı milletlerarası sözleşmelerin hiçbirinin doğrudan tanıma usulüne imkân vermediği belirtilmektedir. Bkz. **Nomer, Ergin**, "*Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesinde Mahkeme İlamlarının Tanınması ve Tenfizi"* (s. 285-294), MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, Prof.Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan, İstanbul 1997-1998, s. 289. Gerçekten de Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı milletlerarası sözleşmeler incelendiğinde -biri hariç-

(2) Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme (m.4),

(3) Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme (m. 6),

(4) Uluslararası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçhelerine Dair 1980 tarihli La Haye Sözleşmesi (m. 14),

(5) Kişi Hallerine İlişkin İşlemlerin Düzeltilmesi Kararları ilgili Sözleşme (m.2, 3; doğrudan tanıma engeli m.4),

(6) Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair 1993 tarihli La Haye Sözleşmesi (m.23; doğrudan tanıma engeli m. 24),

(7) Küçüklerin Korunmasına Dair Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair 1961 tarihli La Haye Sözleşmesi (m.7; doğrudan tanıma engeli m. 16; çekince m.15).

A. DOĞRUDAN TANIMA ENGELİ KABUL EDİLMEYEN SÖZLEŞMELER

Türkiye-Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi (m.84), Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme (m.4), Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme (m.6) ve Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair La Haye Sözleşmesi (m.14) uyarınca kabul edilen doğrudan tanıma usulünde hiçbir "kontrol şartı", başka bir ifadeyle, "doğrudan tanıma engeli" kabul edilmemiştir.

Doğrudan tanıma engeli kabul etmeyen milletlerarası sözleşmelerin uygulama alanına giren yabancı kararların doğrudan tanınmasına kamu düzeni gerekçesi ile dahi itiraz edilemez; görülmekte olan davada doğrudan tanınması veya Sözleşme uyarınca doğrudan tanınan karara dayanarak Türkiye'de idari işlem yapılması engellenemez.

---

hiçbiri yabancı mahkeme kararlarının doğrudan tanınmasına imkân vermemektedir. Bu sözleşme, Türkiye ile Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi (m. 84)'dir.
Türkiye ile Kıbrıs arasındaki adli yardım sözleşmesinde ise, MÖHUK'nda kabul edilen hiçbir tanıma şartı aranmaksızın ancak yine de tanıma kararı verilerek, akit devlet kesinleşmiş mahkeme kararlarının tanınması kabul edilmiştir (m.13). Bu sözleşmede MÖHUK'nda aranan tüm tanıma şartlarının istisna tutulmasına rağmen, yine de tanıma davası açılması suretiyle tanıma kararı verilmesinin zorunlu olması nedeniyle, doğrudan tanıma usulünü kabul eden bir sözleşme olduğu söylenememekte ancak yine de bu sözleşmede öngörülen usul nedeniyle burada değinilmesinde fayda bulunmaktadır. Türkiye-Kıbrıs arasındaki iki taraflı adli yardım sözleşmesi (RG. RG. 13.02.1989-20079) uyarınca tanıma usulü ve şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 435-437. Ayrıca farklı yönde yorum için, bkz. **Nomer**, *Türkiye-KKTC Adli Yardım Sözleşmesi*, s. 288-289.

1. Türkiye-Irak Arasındaki Adli Yardım Sözleşmesi (m.84)

Türkiye ile Irak arasındaki adli yardım sözleşmesi[29]'nin 84.madde hükmü ile, akit devletlerin sadece kendi vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin konularda verdikleri kesinleşmiş mahkeme kararlarının karşılıklı olarak doğrudan tanınması kabul edilmiştir. Sözleşmenin 84.maddesi aynen şöyledir: "*Bizzat kendi vatandaşlarının ahval-i şahsiyesini ilgilendiren sorunlarda, akit taraflardan birisinin kesinleşmiş adli kararları diğer tarafın ülkesinde tanınır ve hiçbir tanıma usulüne tabi olmaksızın hüküm ifade eder*".

Kişi hallerine ilişkin konularda verilmiş kararlar, ad ve soyad değişikliği, gaiplik, evlilik, ayrılık, boşanma, velayet, vesayet, soybağının kurulması, düzeltilmesi, iptali, evlat edinme gibi kişinin hukuki durumunu değiştiren aile hukuku ilişkilerine ilişkin kararları da kapsamaktadır.

Bu durumda, örneğin, Irak mahkeme kararı ile boşanmış iki Irak vatandaşı, bu karar ile nüfus müdürlüğüne doğrudan giderek yabancıların nüfus kütüğünde gerekli işlemlerin yapılmasını sağlayabilir.

Görülmekte olan davada, Irak mahkemesinden verilmiş ve kesinleşmiş Irak vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin karar ileri sürüldüğü takdirde, hâkim bu kararı re'sen hiçbir tanıma usulüne tabi tutmaksızın, doğrudan tanıyacak ve tanıma kararı vermeksizin, Türkiye'de doğurduğu kesin hüküm ve kesin delil etkisini göz önünde bulunduracaktır. Nitekim, bu karar, verildiği ülkede kesinleştiği andan itibaren, Türkiye'de de kesin hüküm etkisine sahiptir. Örneğin, Türkiye'de evlilik mal rejiminin tasfiyesi davasında, iki Irak vatandaşı hakkında Irak mahkemesinin kesinleşmiş boşanma kararı doğrudan tanınmalıdır.

Sözleşme ile hiçbir doğrudan tanıma engeli kabul edilmediğinden, itiraz üzerine dahi, Irak mahkemesinin iki Irak vatandaşının kişi hallerine ilişkin olarak verdiği ve kesinleşmiş kararı Türk mahkemelerince hiçbir kontrole tabi tutulamayacaktır[30].

[29] RG.02.08.1992-21303. Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Adli İşbirliğine İlişkin Sözleşme bkz. **Çelikel, Aysel / Şanlı, Cemal / Öztekin, Günseli / Erdem, Bahadır / Ataman, İnci / Giray, F. Kerem,** *Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri*, C.II, Beta, İstanbul, 2005, s. 1589-1612.

[30] Bu sözleşme ile doğrudan tanıma usulü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 108-109.

2. Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme (m.4)

14 Eylül 1966 tarihli Bazı Ölümlerin Tespitine Dair Sözleşme[31]'nin 4.maddesi ile Sözleşmenin 1.ve 2.maddesine göre verilen ölüm tespitine ilişkin adli veya idari makam kararlarının hüküm fıkrasının kararın verildiği akit devlette kişi halleri siciline kaydolacağı ve bu tescilin diğer tüm akit devletlerde de ölüm sicili hükmünü taşıyacağı kabul edilerek, akit devlet adli veya idari makamından verilen ölüm tespitine ilişkin kararların kendiliğinden diğer akit devletlerde de sonuç doğuracağı, başka bir ifadeyle, bu kararların doğrudan tanınarak, ölümü tespit edilen kişinin siciline, akit devlet ülkesinde bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, işleneceği kabul edilmiştir.

Türkiye ve diğer akit devletler bu Sözleşmeye ihtirazi kayıt koymadığı gibi, Sözleşme, sözleşmenin uygulama alanına giren adli veya idari kararların tüm akit devletlerde doğrudan tanınmasını engelleyebilecek bir hüküm, başka bir ifadeyle, bir doğrudan tanıma engeli de içermemektedir.

Akit devlet ülkesinde alınan ölümün tespitine ilişkin adli veya idari makam kararına dayanarak, yetkili makam veya ilgili kişi tarafından Türkiye'de ayrıca bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın doğrudan nüfus kayıtlarında değişiklik yapılması için başvurulacak yetkili makam İç İşleri Bakanlığı'na bağlı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'dür[32].

3. Evlenme İle Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme (m.6)

10 Eylül 1970 tarihli Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında Sözleşme[33] ile ana ve babanın milli kanunlarından birine göre evlenme ile nesebin

---

[31] RG.26.12.1971-14054. Sözleşme, Hollanda, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye arasında yürürlükte olup, Türkiye bakımından 31.07.1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Bkz. **Çelikel / Şanlı / Öztekin / Erdem / Ataman / Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 90-93; www.ciec1.org; www.nvi.gov.tr.

[32] Bu sözleşme çerçevesinde doğrudan tanıma usulü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 110-111.

[33] Sözleşmenin yayınlandığı RG. 22.9.1975-15364. 17/04/1975 tarih 1882 nolu Onayı Uygun Bulma Kanunu R.G. 04/05/1975-15226. Sözleşme, Avusturya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Türkiye arasında yürürlüktedir. Sözleşme Türkiye bakımından 02.05.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarih itibariyle, Sözleşmenin yürürlükte olduğu devletler arasında, yabancı ülkelerde yapılan evlenmelerin evlilik dışı çocuk bakımından Türkiye'de doğuracağı hukuki sonuçlar bu sözleşmeye tabi olacaktır. Bkz. www.ciec1.org; www.nvi.gov.tr.
Sözleşme hükümleri, hukukun birleştirilmesi amacını gütmektedir ve sözleşmeyi onaylamış devlet vatandaşı olmasa bile, herkese uygulanır (m.9). Bununla birlikte, Sözleşme, taraf olmayan devletlere karşı da uygulanabilecektir (*loi uniform*e) (m.5).

düzeltildiğinin tespitine ilişkin mahkeme kararlarının bütün akit devletlerce doğrudan tanınması kabul edilmiştir (m. 1/f.2 ve m. 6).

Sözleşme, ana ve babanın sonradan evlenmesi, ana veya babanın "milli kanunu"na göre evlilik dışı bir çocuğun nesebin düzeltilmesi sonucunu doğuruyorsa, bu hukuki durumun bütün akit devletlerce kabul edilmesi konusunda bir kural getirmiştir (m.1/f.1) . Bu durumda, bu nesep düzeltilmesi, Sözleşmeye göre yapılacak bildirim ile bütün Akit Devletlerde geçerli olacaktır (m.7). Bu durumda, nüfus memuru düzeltme kaydını yapmak için bir mahkeme kararını talep edemez (m.6/f.2). Düzeltme sonucu tüm akit devletlerce tanınır. Aynı sonuç, evlenme aktiyle gerçekleşen nesep düzeltmeleri gibi evlenmeden sonra mahkeme kararıyla yapılacak nesep düzeltmeleri hakkında da uygulanır (m.1/f.2) .

Sözleşmenin 1.maddesinin 2.fıkrası uyarınca, evlenmeden sonra ve mahkeme kararıyla yapılacak nesep düzeltmeleri hakkında bu Sözleşmenin uygulanması için, mahkeme kararının ana veya babanın milli kanununa göre evlilik dışı çocuğun ebeveynlerinin evlenmesi ile nesebin düzeltilmesine karar vermiş olması aranır. Eğer nesep evlenme sonucu ve ana veya babanın milli kanunlarından biri uygulanarak Sözleşmeye taraf bir devlet mahkemesinden verilen mahkeme kararıyla düzeltilmemiş ise, bu Sözleşme uygulanamayacak, bu durumda MÖHUK'nun tanımaya ilişkin hükümleri uyarınca nesebin düzeltilmesi kararının tanınması gerekecektir.

Sözleşme, sözleşmenin uygulama alanına giren evlenme ile nesebin düzeltildiğinin tespitine ilişkin mahkeme kararlarının doğrudan tanınmasını engelleyebilecek hiçbir hüküm içermemektedir. Türkiye, Sözleşmeye hiçbir çekince de koymamıştır. Bu nedenle, Sözleşmenin 2.maddesinde yer alan gerekçelerle (çocuğun nesep düzeltenlerden olmadığının ispatı, Türkiye'de yapılan bu evliliğin geçerli sayılmaması, Türk vatandaşının evliliğini geçerli saymaması, vatandaşlardan birinden olma çocuğun Türkiye bakımından zina mahsulü olması halleri) ve hatta kamu düzeni gerekçesiyle dahi, ana ve babanın milli hukuklarından birine göre evlenme ile nesebin düzeltildiğinin tespitine ilişkin mahkeme kararının ve bu soy bağının geçerliliğinin tanınması reddedilemez (m.3)[34]. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü sözleşme ekindeki bildirim formu (Sözleşme Ek II) ve buna eklenen mahkeme kararına dayanarak, Türkiye'de ayrıca bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, doğrudan çocuğun nüfus kaydında gerekli değişiklikleri yapmalıdır.

Sözleşme ve ekleri için bkz. **Çelikel/Şanlı/Öztekin/Erdem/Ataman/Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 195-207; www.ciec1.org; www.nvi.gov.tr. Sözleşme metni için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 473-478.

[34] Bu sözleşme çerçevesinde doğrudan tanıma usulünün uygulanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 112-117.

4. Uluslararası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçheleri Hakkında La Haye Sözleşmesi (m. 14)

Bilindiği üzere, kural olarak, Türk hukukunda, yabancı bir kararın Türk mahkemelerince kesin delil olarak kabul edilebilmesi için, tanıma kararı verilmesi gerekmektedir.

Ancak, 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçheleri Hakkında La Haye Sözleşmesi[35]nin 14.maddesinde, aynen, "Talepte bulunu-

[35]Sözleşmenin yayınlandığı RG.15.02.2000-23965. Türkiye, 03.11.1999 tarihli ve 4461 sayılı Onayı Uygun Bulma Kanunu (R.G. 11.11.1999-23873) ile 21.01.1998 tarihinde La Haye'de imzalanan Sözleşme'yi, Sözleşme'nin 26.maddesinin 3.paragrafına "*Türkiye Cumhuriyeti, mahkeme masraflarından veya kanuni danışman ve müşavirlerin katılımından doğan masraflar ile çocuğun iadesi sebebiyle doğan masrafları üstlenmemektedir*" şeklinde çekince koyarak kabul etmiştir. Sözleşme, Türkiye bakımından 1.8.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin Türkçe ve İngilizce metinleri için Bkz. MHB, 1996, S. 1-2, s. 303-329; **Çelikel/Şanlı/Öztekin/ Erdem/Ataman/Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 235-250; **Akıncı/Demir Gökyayla,** s. 545-558.

Sözleşme, taraf devletler ve yürürlük tarihleri, çekinceler için bkz. www.hcch. net/ conventions.

Sözleşmenin uygulanabilmesi için, haksız götürülme veya alıkonma gününde, Sözleşmenin iade talep edilen devlet ve çocuğun iadesi istenen devletin her ikisinde de "yürürlükte olması" gerekmektedir (Sözleşme m. 35/1). Sözleşmenin zaman bakımından uygulanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla,** s. 203-207; **Giray, Faruk Kerem,** *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alıkonan Çocukların İadesi*, Beta, İstanbul, Şubat 2010, s. 41, 43-44; **Huysal, Burak,** *Devletler Özel Hukukunda Velayet*, Legal, İstanbul, 2005, s. 204-205; **Fawcett James/Carruthers Janeen M./North Sir Peter, Cheshire, North& Fawcett**, *Private International Law*, Fourteenth Edition, Oxford University Pres, Oxford, New York, 2008, s. 1105.

Sözleşmeye 81 devlet taraftır: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Arnavutluk, Avustralya, Avusturya, Bahamalar, Beyaz Rusya, Belçika, Belize, Birleşik Krallık, Bosna-Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Burkina, Faso, Çek Cumhuriyeti, Çin (Hong Kong ve Macau Özel İdare Bölgesi için), Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Ermenistan, Estonya, Fiji, Finlandiya, Fransa, Gabon, Guatemala, Güney Afrika, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, Honduras, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kanada, Kıbrıs, Kolombiya, Kosta Rika, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Mauritius, Meksika, Moldovya, Monako, Morocco, Nikaragua, Norveç, Özbekistan, Panama, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Saint Kitts ve Nevis, Saint Marino, Sırbistan, Karadağ, Slovakya, Slovenya, Singapur, Sri Lanka, Şeyseller, Şili, Tayland, Trinidad ve Tobago, Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna, Uruguay, Venezuella, Yeni Zelanda, Yunanistan, Zimbabve (www.hcch.net/conventions) (14.03.2012).

Tüm La Haye üyesi olan devletler için Sözleşme yürürlüktedir (m.37), bununla birlikte La Haye üyesi olmayan diğer devletler için Sözleşmenin yürürlüğe girmesi, diğer devletlerin kabul beyanına bağlı olarak kabul edilmiştir (m. 38). Türkiye La Haye üyesi devlet olduğundan 38.madde uygulanmadan, iade talepleri hakkında Türkiye bakımından da uygulanacaktır. Sözleşmenin 38.maddesi La Haye üyesi olmayan ülkeler açısından Sözleşmenin nasıl uygulanacağının göstermektedir.

Avrupa ülkelerinin hemen hepsi 1980 tarihli La Haye Sözleşmesine taraftır. Birlik dışında çıkan tüm davalarda 1980 tarihli La Haye Sözleşmesi hükümleri yürürlüktedir. Birlik içindeki

lan devletin adli veya idari makamı, 3.madde çerçevesinde kanuna aykırı bir yer değiştirme veya geri dönmeme halinin mevcudiyetini belirlemek amacıyla, çocuğun mutad meskeni devletindeki hukuku ve tanınmış veya tanınmamış kararları, bu hukukun kanıtını veya ayrıca uygulanabilir yabancı kararların tanınmasına ilişkin belirli usulleri doğrudan doğruya göz önünde bulundurabilir" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.

Sözleşme çeviri metni açık değildir. Ancak, doktrinde, sözleşmenin yürürlüğe girdiği andan itibaren, çocuğun mutad meskeni makamlarının verdiği koruma hakkına, şahsi ilişki kurma hakkına ve çocuğun haksız olarak kaçırıldığını tespitine ilişkin tüm kararların iade davasında doğrudan kesin delil olarak dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir (m.3, m.8/e, m.15, m. 21 ve m.14).

Mukayeseli hukukta[36] olduğu gibi, Türk hukukunda[37] da, MÖHUK m. 1 ve Anayasa m. 90 uyarınca, uluslararası çocuk kaçırma vakalarında, bu Söz-

çocuk kaçırma davalarında ise, çocuk kaçırmalarına ilişkin iade usulünü ve buna ilişkin mahkemelerin izleyeceği prosedürü, yetkisini ve bu kararların yerine getirilme usulünü düzenleyen Brüksel II *bis* (Brüksel IIa) Tüzüğü (CE 2201/2203, OJ no L338/2003, 23.12.2003, s. 1) uygulanacaktır. Bu Tüzüğün hükümlerine baktığımızda 1980 La Haye Sözleşmesi ile birebir benzerlik görünmektedir. Tüzük ilaveten Sözleşmenin eksik bıraktığı birçok usuli konuyu düzenlemiştir (Tüzük hakkında geniş bilgi için bkz. **Nigel Lowe/ Mark Everall QC /Michael Nicholls**, International Movement of Children, Law Practice and Procedure, Bristol, 2004, s. 373 vd.; **Cheshire/North&Fawcett,** s. 1104-1122.

[36] Bu Sözleşme, bir tanıma ve tenfiz sözleşmesi değildir. Sözleşmenin hazırlanması için oluşturulan Komisyon çalışmalarında, iadeyi sağlamak için yabancı kararların tanınması ve tenfizine odaklanılmış, fakat bir görüş, çocuğun velayetine ilişkin kararların tenfizini nadir istisnalar tanıyan şartlara bağlamayı uygun görürken; diğer görüşe göre, velayete ilişkin tenfiz davalarında, mahkemelere, somut olayın özelliklerine göre çocuğun üstün menfaatini gözetecek takdir hakkının tanınması gerektiği savunulmuştur. Sonuç itibariyle, delegeler, velayete ilişkin kararların tenfizine odaklanmanın yerinde olmadığı kanaatine varmışlar ve komisyonun özel raporunda tanıma ve tenfiz ile ilgili bir hususa yer vermemesi uygun bulunmuştur. Bkz. **Beaumont Paul R./Mceleavy Peter**, The Hague Convention on International Child Abduction, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 17.
Mukayeseli hukuk öğretisinde, Siehr, "çocuğun mutad meskeninin yetkili makamlarınca düzenlenmiş olan ve yer değiştirme veya alıkoyma vak'asının haksız olduğunu ispat eden belge veya kararlar, Sözleşmenin 3.maddesi uyarınca, *koruma (velayet) hakkının ihlal edilmiş olup olmadığının tespitinde*, çocuğun mutad meskeni hukukunun yetkili kılınmış olması nedeniyle, iade kararını verecek olan adli veya idari makamlar açısından *bağlayıcı*dır" demektedir. Bkz. **Ataman-Figanmeşe**, **İnci**, "Çocukların Uluslararası Kaçırılmasının Hukuki Yönlerine Dair 1980 Tarihli LaHey Sözleşmesi" (s. 55-100), Prof.Dr.Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul, 1999, s. 87, dn. 91'den naklen, **Siehr**, Hager Übereninkommen über die Zivilrecthliche Aspekte Internationaler Kindesentführung vom 25.10.1980 Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 3.Auflage, München 1998, EGBGB/IPR Art.15, Nr.71, s. 1185.

[37] **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 273-274; **Öztekin Gelgel**, **Günseli**, "*Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler*" (s. 119-148), İstanbul

leşmenin uygulanması şartı ile, Sözleşmenin 14.maddesi uyarınca, iade talebini inceleyen mahkemenin, çocuğun kaçırılması veya alıkoyulmasının haksız olup olmadığını, başka bir ifadeyle, "koruma hakkının ihlal edilip edilmediğini" tespit etmek amacıyla, *çocuğun mutad meskeni makamlarınca verilmiş bir kararı*, iç hukuktaki yabancı kararın tanınması şartları aranmaksızın ve ayrıca bir tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın, doğrudan kesin delil olarak dikkate alabileceği kabul edilmektedir. Burada amaç, çocuğun mutad meskeni makamlarınca verilmiş koruma hakkına ilişkin kararın veya koruma hakkını kapsayan velayet kararının veya şahsi ilişki kurulmasına ilişkin kararın, iç hukuktaki tanıma şartları bakımından incelenmeksizin, doğrudan kesin delil olarak dikkate alınması suretiyle, çocuğun hızlı bir şekilde mutad meskeni devletine iadesini sağlamaktır[38].

Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, Sayı:8, Güz 2005/2, İstanbul, 2005, s. 131, 139-140; **Ataman-Figanmeşe**, s. 75-76, 99.

Türk hukuk öğretisinde, Gelgel, Sözleşmenin 14.maddesi uyarınca, iade davası görülürken, çocuğun hukuka aykırı olarak kaçırıldığı veya alıkonulduğunun tespitinde, çocuğun mutad meskeni devletinden koruma hakkına ilişkin olarak verilmiş (talepte bulunulan ülkede tanınmış olsun veya olmasın) adli veya idari makam kararlarının, belgelerin veya anlaşmaların, *iadenin görüşüldüğü mahkemede kesin delil olarak doğrudan etkili olması* "doğrudan delil" olarak dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir (**Öztekin Gelgel**, Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinme Problemler, s. 131, 139-140). Ataman'a göre de, Sözleşmenin 14.maddesi uyarınca, 3.madde anlamında çocuğun yerinin değiştirilmiş veya alıkonmuş olmasının haksız olup olmadığını tespit edecek makam, çocuğun son mutad meskeni hukukunun ispatlanması ya da çocuğun mutad meskeni devleti adli veya idari makamlarından alınmış olan kararların tanınması için, başka hallerde yapılması gereken özel usuli işlemlere başvurmadan, yabancı hukuku ve kararı doğrudan dikkate alabilecektir (m.14/c.son). Buna göre, çocuğun iadesi için başvuruda bulunulmuş olan makamın hukuku uyarınca, yabancı mahkeme kararı ancak tanıma gibi bir işlemden sonra, o ülkede hukuki etkiye sahip olabiliyorsa da, çocuğun son mutad meskeni mahkemesinden alınmış olan koruma hakkına ilişkin yabancı mahkeme kararı, ilgili makam tarafından tanıma işleminden geçirilmeksizin dikkate alınabileceğini belirtmektedir (**Ataman-Figanmeşe**, s. 75-76; Aynı yönde, **Öztekin Gelgel**, Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinme Problemler, s. 131). Bu özelliği ile, 1980 La Haye Sözleşmesi, 1980 tarihli "Velayete İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi"nden ayrılmaktadır. 1980 La Haye Sözleşmesi bir tanıma tenfiz sözleşmesi değil, bir adli yardım sözleşmesidir ve Sözleşme uyarınca, kaçırılmış bulunan çocuğun iade edilmesi için, önceden yabancı makamlardan alınmış velayete veya kişisel ilişki kurma hakkına ilişkin bir kararın bulunması gerekmediği gibi, böyle bir kararın bulunması durumunda da, bunun tanınması veya tenfiz edilmesi gerekliliği bulunmamaktadır. (**Ataman-Figanmeşe**, s. 99).

Akıncı/Demir Gökyayla'ya göre de, "*Sözleşmenin 14.madde hükmü gereğince, yabancı mahkeme kararı, yerel mahkeme tarafından doğrudan dikkate alınabilmekte, otomatik olarak kesin delil niteliği tanınmaktadır"* (**Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 273-274).

[38]**Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 273-274. Akıncı/Demir Gökyayla bu amacı şöyle ifade etmektedir: "*Sözleşmenin 14.madde hükmü gereğince, yabancı mahkeme kararı, yerel mahkeme tarafından doğrudan dikkate alınabilmekte, otomatik olarak kesin delil niteliği tanınmaktadır.*

Kanaatimizce de, Sözleşmenin 14.madde hükmü kapsamında, koruma (velayet) hakkına ilişkin çocuğun mutad meskeni hukukuna ilişkin belgeler, çocuğun mutad meskeni hukukuna göre eşler arasında yapılan ve hukuken geçerli kabul edilebilecek koruma hakkına yönelik anlaşmalar veya talepte bulunulan ülkede tanınmış olsun veya olmasın, çocuğun mutad meskeni ülkesinde verilmiş veya tanınmış adli ya da idari kararları iade davasında doğrudan kesin delil olarak göz önünde bulundurulabilecektir[39].

Gerçekten de, hukukumuz açısından, yabancı kararların ülkemizde kesin delil olarak etki doğurabilmesi için, hâkimin, dikkate alacağı yabancı kararın öncelikle tanıma koşullarını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini –ön sorun olarak, görülmekte olan iade davası içinde- tespit etmesi ve bu yabancı karar hakkında tanıma kararı alması gerekmektedir[40]. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti, 1980 La Haye Sözleşmesine taraf olduğu için, çocuğun iadesine karar verecek olan Türk mahkemesi, Sözleşmenin uygulandığı hallerde, çocuğun hukuka aykırı olarak kaçırılmış veya alıkonulmuş olduğunun, başka bir ifadeyle, koruma hakkının ihlal edildiğinin tespitinde kullanacağı yabancı kararı, MÖHUK'ta ve diğer sözleşmelerde kabul edilen tanıma şartlarını incelenmeksizin ve tanıma kararı verilmesi gerek olmaksızın, doğrudan tanıyacaktır.

Öğretide, Akıncı/Gökyayla da, "Sözleşme uyarınca haksız olarak Türkiye'ye getirilen veya alıkonan çocuğun iade edilmesi için önceden yabancı makamlardan alınmış velayete veya şahsi ilişki kurma hakkına dair bir kararın bulunması gerekmemekle birlikte, böyle bir kararın mahkemeye sunulması durumunda, MÖHUK'taki tanıma koşulları aranmaksızın, bu karar doğrudan tanınacaktır" görüşünü ifade etmiştir[41].

Nihayet, 1980 La Haye Sözleşmesi'nin uygulanmasını kolaylaştırmak için Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (UHDİGM) tarafından yayınlanan, 65/1 sayılı Genelge[42]'de ilk defa bu durum açıklığa kavuşturulmuştur. Adalet Bakanlığı 65/1 sayılı Genelgesi'nin

Bu düzenleme sözleşmenin çocuğun hızlı iade edilmesine yönelik amacını gerçekleştirmek için, ilgili kurumların hızlı hareket etmesini sağlamak amacını taşımaktadır".

[39] **Şensöz,** *Yabancı Kararların Tanınması,* s. 152. Aynı yönde, **Michaels**, **Ralf**, *Recognition and Enforcement of Foreign Judgments*, 2009 Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press, s. 5, no. 21, www.mpepil.com (Max Planc Encylopedia of Public International Law) http://scholarship.law.duke.edu adresinden (5.12.2010), s. 1, no.4.

[40] Aynı yönde, **Ataman-Figanmeşe**, s. 87.

[41] **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 276. Aynı yönde, **Murphy**, **John**, *International Dimensions In Family Law*, Manchester University Press, 2005, s. 235.

[42] B.03.UİG.0.00.00.06/010.06.02/3-1 sayı 1/3/2008 tarih ve 65/1 sayılı Genelgesi. www.uhdigm.adalet.gov.tr; **Akıncı/Demir Gökyayla,** s. 567-598.

II. Bölüm "İadeye İlişkin Karar Verme Sürecinde Gözönünde Tutulacak Hususlar" başlıklı II. Kısmının (3) nolu paragrafında Sözleşmenin 14.maddenin uygulanması hakkında açıklama yaparken, "*Çocuğun yerinin değiştirilmesinin veya alıkonulmasının haksız olup olmadığını tayin etme durumunda olan mahkeme, yabancı hukukun veya kararın dikkate alınmasının gerektiği başka durumların aksine, herhangi özel usuli işleme tabi tutmadan, çocuğun mutad meskeni makamlarınca verilmiş belgeleri doğrudan dikkate alabilir (m. 14). Örneğin, Türk hukukuna göre, yabancı mahkeme kararlarının kesin delil olarak kabul edilebilmesi için öncelikle yetkili mahkemece tanıma kararı verilmesi gerekmektedir. Oysa bu Sözleşme uyarınca mahkeme, çocuğun iadesi talebini değerlendirirken yabancı kararı doğrudan dikkate alabilir"* şeklindeki hükmü ile açıkça Türk mahkemelerinden tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın iade davasına bakan mahkemenin, çocuğun haksız götürüldüğünü veya alıkonulduğunu tespit etmek için, yabancı kararı kesin delil olarak dikkate alacağını belirterek, Sözleşmenin uygulanmasına açıklık getirilmektedir.

Yine, Adalet Bakanlığı UHDİGM'nün 65/1 sayılı Genelgesi'nin II. Bölüm "İadeye İlişkin Karar Verme Sürecinde Gözönünde Tutulacak Hususlar" başlıklı II. Kısmının (11) numaralı paragrafında yer alan, "*Sözleşme uyarınca, haksız olarak bir Akit Devlet ülkesinden diğerine götürülen veya alıkonan çocuğun, iade edilmesi için, önceden yabancı makamlardan alınmış koruma veya şahsi ilişki kurma hakkına dair kararın bulunması gerekmediği gibi, böyle bir kararın mevcut olması durumunda bunun tanınması ve tenfiz edilmesi zorunluluğu da bulunmamaktadır*" şeklindeki düzenleme koruma ve şahsi ilişki kurma hakkına dair önceden yabancı makamlardan alınmış adli veya idari kararların tanınması ve tenfiz edilmesi zorunluluğu bulunmadığını belirterek, doğrudan tanıma usulünün varlığının en kuvvetli dayanağını teşkil etmektedir.

Adalet Bakanlığı UHDİGM'nün 01/03/2008 tarihli ve 65/1 sayılı Genelgesi, 16/11/2011 tarihli ve 65/2 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi ile yürürlükten kaldırılmıştır (65/2 sayılı Genelge, III. Kısım, paragraf (11))[43]. Ancak 65/2 sayılı Genelge'de de 65/1 sayılı Genelge ile kabul edilen esaslar aynen kabul edilmiştir. 65/2 sayılı Genelge'nin "İadeye İlişkin Karar Verme Süreci" başlıklı III. Kısmının (2).paragrafına göre, "*Yargılamayı yürüten mahkeme 5717 sayılı Kanunun 10'uncu maddesinde gösterilen geçici koruma tedbirlerine her zaman karar verebilir. **Ayrıca** Sözleşmenin 14'üncü maddesine göre, yabancı mahkeme kararlarını doğrudan dikkate alabilir…"* ve (10). paragra-

[43] Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 16/11/2011 tarih ve B.03.UİG.0.00.00.06/010.06.02/03-2 sayılı,"Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Kapsamı ve Uygulaması" konulu 65/2 sayılı Genelgesi (www.uhdigm.adalet.gov.tr) 08.03.2012.

fına göre, *"Sözleşme uyarınca, haksız olarak bir Akit Devlet ülkesinden diğerine götürülen veya alıkonan çocuğun, iade edilmesi için önceden yabancı makamlardan alınmış velayete veya şahsi ilişki kurma hakkına dair bir kararın bulunması gerekmediği gibi, böyle bir kararın mevcut olması durumunda bunun tanınması veya tenfiz edilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır"*.

5717 sayılı Kanunda ise, yabancı kararların, Türkiye'de aile mahkemesi tarafından görülmekte olan iade davasında nasıl gözönünde bulunduracağı hakkında bir hüküm bulunmamaktadır.

Kanaatimizce, Adalet Bakanlığı UHDİGM'nün 65/1 sayılı Genelgesi'nin II.Bölüm II. Kısım (3) ve (11) nolu paragrafları ile şu an yürürlükte bulunan Adalet Bakanlığı UHDİGM'nün 65/2 sayılı Genelgesi'nin III. Kısım (2) ve (10) nolu paragrafları, iade talebine bakan mahkeme tarafından 1980 La Haye Sözleşmesi 14.madde uyarınca, velayet veya şahsi ilişki kurma hakkına ilişkin yabancı kararların, Türkiye'de bir tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın, doğrudan tanınacağını ve kesin delil olarak görülmekte olan davada kullanılacağını belirterek, Türk tanıma ve tenfiz hukukunda "doğrudan tanıma usulü"nün bu Sözleşmenin 14.maddesi bakımından mevcudiyetini açıkça ve hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Sözleşmenin 14.maddesi uyarınca, çocuğun haksız olarak Türkiye'ye getirilip veya alıkonulduğunun tespit edilmesi için önceden çocuğun mutad meskeni ülkesinden alınmış[44] veya başka bir ülkede verilmiş ancak çocuğun mutad meskeni ülkesinde tanınmış koruma hakkına (velayete) veya şahsi ilişki kurma hakkına dair bir kararın bulunması gerekmemekle birlikte, böyle bir kararın mahkemeye sunulması durumunda, MÖHUK'taki veya diğer iki veya çok taraflı milletlerarası sözleşmelerde öngörülen yabancı kararın tanınmasına ilişkin tanıma koşulları aranmaksızın ve Türk mahkemesince bir tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın bu (adli veya idari) karar doğrudan tanınacak ve kesin delil etkisini Türkiye'de doğurarak, Türk mahkemesince, haksız götürülme veya alıkonma bu yolla tespit edilmiş olacaktır[45].

Görüldüğü üzere, Sözleşmenin 14.madde hükmü, iadeye karar verecek olan Türk aile mahkemesi'nin görülmekte olan iade davasında doğrudan tanıma usulü ile bu kararların kesin delil etkisinin tanımasına ve böylelikle koruma

[44]Akıncı/Demir Gökyayla eserinde, 14.madde hükmünü daha geniş yorumlayarak, çocuğun mutad meskeni hukukuna göre alınmış tüm yabancı mahkeme kararlarının doğrudan tanınacağı görüşündedir (s. 276).

[45] Sözleşmenin 14.maddesi kapsamında, koruma hakkı veya şahsi ilişki kurma hakkına ilişkin çocuğun mutad meskeni ülkesince verilmiş belgeler ve taraflarca yapılan ve çocuğun mutad meskeni hukukuna göre hukuken geçerli kabul edilebilecek anlaşmalarda, Türk mahkemesince doğrudan kesin delil olarak göz önünde bulundurulacaktır.

hakkının ihlal edildiğinin tespiti ile –1980 La Haye Sözleşmesinin 13. Ve 20. maddelerinde kabul edilen iade engelleri bulunmuyorsa- çocuğun mutad meskenine iadesinin sağlamasına imkân vermektedir.

Yargıtay ve ilk derece mahkemesi kararlarında, koruma hakkını tespit eden yabancı kararların, ayrıca bir tanıma kararı verilmeksizin doğrudan tanınarak, kesin delil etkisinin kabul edildiği, böylelikle koruma hakkının ihlal edildiğinin tespiti ile, çocuğun iadesinin sağlandığı görülmektedir[46].

[46] Y. 2.H.D. 26.02.2002, E.2002/1258, K.2002/2415 sayılı kararında, Küçük Kevser 18.6.1991 doğumlu Almanya'nın Essen Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından vesayet altına alınmış ve Alman Gençlik Dairesi vasi olarak atanmıştır. Vasi de küçüğü korumak bakımından bir aile yanına bırakmıştır. Kevser 11.7.2001'de baba tarafından kaçırılmış ve Türkiye'de anne yanına bırakılmıştır. Çocuğun Türkçe bilmediği, Almanya'da koruyucu aile yanına dönmek istediği anlaşılmıştır. Çocuğun geri dönmesinin onun fiziki veya psikolojik bir tehlikeye maruz bırakacağı veya başka bir şekilde müsamaha edilmeyecek bir duruma düşeceği yolunda ciddi bir riskin olduğu da kanıtlanmamıştır (Sözleşme m. 13/b). Gerçekleşen bu durum karşısında Alman Merkezi Makamı tarafından açılan davanın kabulü gerekir **(Gençcan**, **Ömer Uğur**, *"Boşanma-Nafaka-Evlilik Birliğinin Korunması ve Velayet Kararları Konusunda Uygulama Sorunları"* (s. 171-208), Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk İle İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, No. 18, İstanbul Nisan 2006, s. 182; **Özuğur, Ali İhsan,** Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı-İçtihatlı, Velayet, Vesayet, Soybağı ve Evlat Edinme Hukuku, Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, Genişletilmiş 3.Bası, Ankara 2007, s. 662). Görüldüğü üzere, Yargıtay, Alman Asliye Hukuk Mahkemesi'nin vesayet kararının kesin delil olarak doğrudan tanınarak, Sözleşmeye göre iadeye engel bir sebep de bulunmadığından, çocuğun iadesi gerektiğini belirtmektedir.
Adana 2.Asliye Hukuk Mahkemesi 6.11.2002, E. 2002/1036, K. 2002/855 sayılı kararında, boşanma sonrası çocukların ikamet yerini belirleme yetkisinin münhasıran anneye bırakılmış olduğunun ve çocukların mutad meskeni olarak Almanya'nın belirlendiğinin açık olduğu, ancak annenin Türkiye'de boşandığı eşini öldürmek iddiası ile tutuklandığı, çocukların amcaları tarafından başıboş kalmaması için Adana'ya götürüldüğü ancak tutuklu annenin talebi ile –Duisburg-Hambron Sulh Hukuk Mahkemesi kararı ile- çocukların anneannelerinin çocuklara vasi olarak atandığına ilişkin Alman Sulh Hukuk Mahkemesi vesayet kararı, doğrudan kesin delil olarak tanınmış ve yabancı mahkemenin vesayet kararı hakkında ayrıca bir tanıma kararı verilmeksizin –Sözleşmeye göre iadeye engel bir sebep de bulunmadığından- çocuğun iadesine karar verilmiştir. Karar için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 224-225.
Yine, Mersin 2.Aile Mahkemesi E.2004/189, K.2004/703 sayılı kararında, davalı baba tarafından haksız olarak kaçırılan ve velayet hakkı annede olan müşterek çocuğun iadesine karar verirken, velayet hakkının hukuki dayanağını, kesin delil olarak doğrudan tanımış ve Sözleşmede kabul edilen iadeyi red sebepleri de bulunmadığından, çocuğun anneye teslimine karar vermiştir (Karar için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 285-286).
Trabzon 2.Asliye Hukuk Mahkemesi, Köln Sulh Hukuk Mahkemesi kararı ile velayet hakkı anneye bırakılan çocukların iadesine karar verirken, yabancı kararı, kesin delil olarak doğrudan tanımış ve Sözleşmede kabul edilen iadeyi red sebepleri de bulunmadığından çocuğun iadesine karar vermiştir (Karar için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 285-286).
Adana 3.Asliye Hukuk Mahkemesi, 15.5.2003, E.2003/206, K.2003/386 sayılı kararında, "Karlsruhe Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin kararı"nı çocuğun haksız götürülmesinin tespitine

Yargıtay 2.H.D. 27.9.2007 gün ve E.2006/17627, K. 2007/12722 sayılı kararında, açıkça, 1980 La Haye Sözleşmesi'ne göre, çocuğun mutad meskeninin bulunduğu ülkeye iade edilebilmesi için mutad meskeninin bulunduğu ülke makamlarından alınmış velayete veya şahsi ilişki kurulmasına dair bir kararın bulunmasının gerekmediği, böyle bir karar bulunsa dahi bu kararın çocuğun haksız alıkonulduğu ülkece tanınması ve tenfizinin gerekmediği belirtilmektedir[47].

1980 La Haye Sözleşmesi kapsamında, çocuğun haksız olarak alıkonulduğunun veya kaçırıldığının tespiti için, yabancı makamlarca verilen doğrudan tanınacak kararlar[48] koruma hakkına, şahsi ilişki kurma hakkına veya kaçırmanın veya alıkoymanın hukuka aykırı olduğunun tespitine ilişkin kararlardır. Bunun dışında, kaçıran eşin ne kadar kötü olduğu, mağdur olan eşin ne kadar iyi olduğu gibi yabancı mahkeme kararlarının iade talebine doğrudan etkisi olmaz. Çocuğun mutad meskeni ülkesinde verilmiş ihtiyati tedbir niteliğindeki kararlar dahil, adli veya idari makam kararları geride kalanın koruma hakkının veya şahsi ilişki kurma hakkının varlığını gösteriyorsa veya çocuğun haksız olarak kaçırıldığını veya alıkonulduğunu tespit ediyor ise, Sözleşmenin 14.madde hükmüne göre, hiçbir özel usule tabi olmaksızın, doğrudan tanınarak, kesin delil etkisi Türkiye'de kabul edilir. Doğrudan tanıma için hiçbir karara ya da makamın incelemesine gerek yoktur. Söz

ilişkin olarak kesin delil olarak doğrudan tanınmış ve Sözleşmede kabul edilen iadeyi red sebepleri de bulunmadığından çocuğun iadesine karar verilmiştir.

[47] Karar için bkz. YKD C.34, S. 1, Ocak 2008, s. 19-20.

[48] 1980 La Haye Sözleşmesi kapsamında doğrudan tanınacak kararlar: (1) Sözleşme m.3 uyarınca çocuğun kaçırılmasından önce, çocuğun mutad meskeni yetkili adli ve idari makamlarından verilmiş veya başka bir ülkede verilmekle birlikte çocuğun mutad meskeni devletinde tanınmış koruma hakkına, şahsi ilişki kurma hakkına ilişkin adli veya idari makam kararları; (2) Sözleşmenin 8 (e) ve 15.maddesi uyarınca çocuğun mutad meskeni makamları tarafından çocuğun kaçırılmasından sonra verilmiş çocuğun haksız olarak kaçırıldığının tespitine ilişkin kararlar; (3) 1961 La Haye Sözleşmesi kapsamında tedbir niteliğinde de olsa çocuğun mutad meskeni makamları tarafından verilmiş veya tanınmış tedbir kararları'dır.
Sözleşmenin 8 (e) bendi uyarınca, iade talebine ek olarak konulan, çocuğun kaçırılması veya alıkonmasının haksız ve hukuka aykırı olduğunu tespit eden çocuğun kaçırılmasından sonra elde edilmiş adli veya idari makam kararları ile Sözleşmenin 15.maddesi uyarınca iade davasına mahkemenin talebi üzerine çocuğun kaçırılmadan önceki mutad meskeni mahkeme veya idari makamlarından çocuğun kaçırılmasından sonra elde edilmiş adli veya idari makam kararları, hiçbir tanıma usulüne tabi olmaksızın ve ayrıca tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, görülmekte olan iade davasında doğrudan tanınır. Doğrudan tanınan bu kararlar, iade davasında çocuğun haksız veya hukuka aykırı olarak kaçırıldığına veya alıkonulduğuna ilişkin kesin delil teşkil eder (m.14).
1980 La Haye Sözleşmesi kapsamında doğrudan kesin delil olarak tanınabilecek kararlar ile takdiri delil olarak göz önünde bulundurulabilecek kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 156-167.

konusu kararlar Sözleşmede belirtilen kapsam ve sınırlar içerisinde Türkiye'de kesin delil etkisini kendiliğinden doğurur.

Ankara 7.Aile Mahkemesi, 24.6.2004 gün ve E.2004/732, K.2004/786 sayılı kararında, "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşmenin 3.maddesinde belirtilen şekilde tarafların müşterek ikametgahı olan –Alman ülkesi Adli Makamlarınca eylemin hukuka aykırı olduğuna dair karar verilmiş- ise de, aynı sözleşmenin 12/2.fıkrası son cümlesi ile 13.maddesinin (a) bendi son cümlesi ve 13.maddesinin 2.fıkrası gereğince, Türkiye'de adli makam olan mahkememizin çocukların geri dönmesini emretmek zorunda olmadığı, bu olayda …. gözönüne alındığında, … davanın reddine dair.." hüküm kurulmuştur. Mahkeme, bu kararında, Alman adli makamlarınca eylemin hukuka aykırı olduğuna dair verdiği yabancı kararı doğrudan kesin delil olarak tanımış, kaçırmanın hukuka aykırı olduğunu tespit etmiştir. Ancak iadeyi engelleyen diğer sebepler nedeniyle iadeye karar vermemiştir[49].

Görüldüğü üzere, Sözleşmeye taraf devletlerin yetkili makamlarınca, kaçırma veya alıkoymanın haksızlığına veya koruma hakkı veya şahsi ilişki kurma hakkına ilişkin olarak verilen kararların doğrudan tanınması, mahkemenin Sözleşme'deki iade engelleri uyarınca iade talebini reddetme hakkını ortadan kaldırmaz. Örneğin, çocuğun mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi çocuğun götürülmesinin haksız olduğunu tespit etmiş olsa dahi, Sözleşme uyarınca, iadeye engel bir durum varsa, iade talebinin reddedilmesi mümkündür[50].

B. DOĞRUDAN TANIMA ENGELİ KABUL EDİLEN SÖZLEŞMELER

Kişi Halleri İşlemlerinin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili Sözleşme'nin 4.maddesi uyarınca, sözleşme kapsamındaki kişi halleri işlemlerinin düzeltilmesi kararlarının doğrudan tanınmasına ilişkin 2. ve 3.maddesi hilafına, "*Ancak, düzeltme, bu Sözleşmenin sınırlarını aştığı veya kendisi bizzat bir hata teşkil ettiği takdirde onun icrası, 2 ve 3 üncü maddeler hükümleri hilafına, adli veya idari üst makamın gerekçeli kararı ile reddedilebilir. Bu üst makam her Âkit Devlet bakımından Sözleşmenin II nolu ekinde gösterilmiştir" (m.4). Türkiye bakımından yetkili makam "mahkemeler"dir. Bu red kararı, düzeltme kararını veren Devlet makamına tebliğ olunur*".

[49] Karar için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 275.
[50] Bu husus, Ankara 7.Aile Mahkemesi, 24.6.2004 t. E. 2004/732, K. 2004/786 sayılı kararı (Bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 275).

Çocuğun Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair La Haye Sözleşmesinin 24. maddesi uyarınca, "Akit devlet, evlat edinmenin tanınmasını, çocuğun menfaatini de dikkate almak suretiyle, ancak kamu düzenine açıkça aykırı (manifestly contrary to its public policy) ise reddebilir (m. 24). Evlat edinmeye ilişkin adli veya idari makam kararının 23.madde uyarınca doğrudan tanınmasının, "çocuğun menfaatini de dikkate almak suretiyle, ancak (tanıyan devletin) kamu düzenine açıkça aykırılığı" halinde engellenebileceği, bir doğrudan tanıma engeli olarak Sözleşmede kabul edilmiştir.

Küçüklerin Korunmasına Dair Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair 1961 tarihli La Haye Sözleşmesinde, Sözleşme hükümlerinin uygulanmaları, kamu düzenine açıkça aykırı olduğu takdirde, akit devletler tarafından bertaraf edilebilecektir (m. 16).

1. Kişi Hallerine İlişkin İşlemlerin Düzeltilmesi Kararları İle İlgili Sözleşme (m.2, 3, 4)

Kişi Hallerine İlişkin İşlemlerin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili 10 Eylül 1964 tarihli Sözleşme[51]'nin 2.maddesinin 2.fıkrası uyarınca, kişi hallerine ilişkin belgedeki bir hatayı, kişi hallerine ilişkin bir mesele veya hakka ilişkin hüküm vermeksizin, düzelten yetkili makam kararı, hiçbir formaliteye luzüm kalmaksızın diğer akit devlet ülkesinde yerine getirilecektir (m.2/f.2).

[51] RG. 21.12.1966-12483. Sözleşme, Almanya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, Lüksemburg ve Türkiye arasında yürürlükte olup, Türkiye bakımından 24.8.1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Sözleşme ve eki için bkz. **Çelikel/Şanlı/Öztekin/Erdem/Ataman/Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 41-46; www.ciec1.org; www.nvi.gov.tr.
Bu Sözleşme ile akit devletler karşılıklı olarak kişi halleri işlemlerinin düzeltilmesi hakkında verilen kararların ülkelerinde uygulanmasını sağlamayı taahhüt etmektedirler. Bu Sözleşme gereğince, "Düzeltme kararı" terimi; yetkili makamın, kişi hallerine ilişkin bir mesele veya bir hak üzerinde hüküm vermeksizin bir kişi hali belgesindeki bir hatayı düzelten kararını gösterir (m.1).
Kendi ülkesinde hatalı olarak tanzim edilmiş Kişi Halleri belgesi üzerinde düzeltme kararı almaya yetkili Âkit Devletlerden birinin makamı, bu kararıyla aynı zamanda aynı şahsı veya füruunu ilgilendiren ve sonradan başka bir Âkit Devlet ülkesinde düzenlenen bir belgede işlenmiş olan aynı hatayı da düzeltmek yetkisine de sahiptir (m.2/f.1).
Bu karar hiçbir formaliteye lüzum kalmaksızın diğer Devlet ülkesinde yerine getirilir (m.2/f.2). Bu maksatla, kararı veren Devlet yetkili makamı, bu kararı ve düzeltilmiş olan belgeyi, bahse konu kararın yerine getirileceği Devletin yetkili makamına göndermekle yükümlüdür (m.2/f.2). Bu muhaberatı veya tebligatı yapmaya ve kabule yetkili makamlar Sözleşmenin I nolu ekinde gösterilmiştir. Buna göre, Türkiye'de Adalet Bakanlığı bu muhaberatı ve tebligatı yapmaya ve kabule yetkilidir (m.5/f.1). Âkit devletlerden birinin yetkili makamı tarafından Kişi Hallerine dair belgenin düzeltilmesi hakkında karar verildiğinde bu belgenin taşıdığı şerh veya kaydın diğer Âkit Devlet Kişi Halleri siciline işlenmesi işi, düzeltme kararının ve düzeltilen belgenin ibrazı ile olur (m.3).

Daha açık bir ifadeyle, Sözleşmenin uygulama alanı ve konusuna dâhil olan adli veya idari makam kararı, Sözleşmenin 2.maddesi uyarınca, Türkiye'de doğrudan etki doğuracak **ve düzeltme kararının ve düzeltilen belgenin ibrazı ile (m.3)**, Türk mahkemesinden bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, kişi halleri sicilinde yapılması gereken değişiklik gerçekleştirilecektir.

Ancak, düzeltme, "**bu Sözleşmenin sınırlarını aştığı veya kendisi bizzat bir hata teşkil ettiği takdirde onun icrası**", 2 ve 3 üncü maddeler hükümleri hilafına, adli veya idari üst makamın gerekçeli kararı ile reddedilebilir. Bu üst makam her Âkit Devlet bakımından Sözleşmenin II nolu ekinde gösterilmiştir (m.4). Türkiye bakımından yetkili makam "mahkemeler"dir. Bu red kararı, düzeltme kararını veren Devlet makamına tebliğ olunur. Sözleşmenin 4. maddesi, Sözleşme kapsamında kabul edilen bir doğrudan tanıma engelidir.

Türkiye'de görülmekte olan bir davada, bu düzeltme kararı ileri sürüldüğünde veya hâkim bu düzeltme kararına dosyada rastladığında, mahkeme, Sözleşmenin 4. maddesinde yer alan doğrudan tanıma engelinin bulunup bulunmadığını re'sen araştırır. Eğer bu düzeltme, Sözleşmenin sınırlarını aşmıyor ve kendisi de bizzat bir hata teşkil etmiyorsa, Türk hâkimi, bu yabancı kararın MÖHUK'nda öngörülen tanıma şartlarını taşıyıp taşımadığı araştırılmaksızın, karara doğrudan kesin hüküm ve kesin delil etkisini tanıyacaktır.

Sözleşmenin 2. ve 3. maddesinde kabul edilen "doğrudan tanıma usulü" uyarınca, ilgililerin, yabancı makamların sözleşme kapsamında verdiği adli veya idari düzeltme kararlarına dayanarak, Türkiye'de ilgili makamlar nezdinde (tapu dairesi, nüfus idaresi vb.) düzeltme şeklinde gerekli idari işlemin yapılmasını sağlamak için, bu karar hakkında Türkiye'de bağımsız bir tanıma davası açarak tanıma kararı almasına gerek bulunmamaktadır.

Belgenin ibrazı ile, ilgili makamlar, idari işlemi yapmak zorundadır. Sözleşmenin Türkiye'de uygulanmasında tebligat yapmaya ve almaya yetkili makam Adalet Bakanlığı kabul edilmiştir. Adalet Bakanlığı'na (Uluslararası Hukuk Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü) bu Sözleşme kapsamında bir belge ulaştığında, bu belge ilgili idari birime iletilerek gerekli düzeltmelerin yapılması sağlanacaktır. Örneğin, nüfus kayıtlarında gerekli düzeltmelerin yapılması için doğrudan tanınan karar İç İşleri Bakanlığı'na bağlı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM)'ne gönderilecektir[52].

[52] Bu Sözleşmede kabul edilen doğrudan tanıma usulü için ayrıca bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 109-111.

2. Çocukların Korunması Ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair 1993 Tarihli La Haye Sözleşmesi (m.23)

Türkiye'nin de taraf olduğu 29 Mayıs 1993 tarihinde La Haye'de imzaya açılan "Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair La Haye Sözleşmesi[53]'nin (*Convention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption*)" 23.maddesine göre, Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı devletin yetkili makamı tarafından tasdik edilen evlat edinme, diğer akit devletlerde kanunen (*operation by law*) tanınacaktır (m. 23/f.1).

Görüldüğü üzere, Sözleşmenin 23'üncü maddesi ile evlât edinmelerin kanunen tanınacağı kurala bağlanmıştır. Ex-lege (kanunen) tanıma kavramı, tanıma usulünü önemli kılmaktadır. Sözleşmede kullanılan *"operation by law", kanunen tanıma* kavramına karşılık olarak "otomatik tanıma" kavramı kullanılmaktadır[54].

---

[53] Sözleşme, Türkiye tarafından 05.12.2001 tarihinde La Haye'de imzalanmıştır. 14.01.2004 tarihli 5049 sayılı Kanunla uygun bulunmuş ve 19.4.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (RG.19.04.2004-25438; İlgili Tüzük RG. 15.03.2009-27170). Sözleşme Türkçe metni için bkz. **Çelikel/Şanlı/Öztekin/ Erdem/Ataman/Giray,** *Sözleşmeler*, C.I, s. 265-280; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 515-531; www.uhdigm.adalet.gov.tr.
Sözleşme Türkiye bakımından 01.09.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarih itibariyle, Sözleşmenin yürürlükte olduğu devletler arasında, yabancı ülkelerde ergin olmayan çocukların evlat edinmeleri ve bu evlat edinme kararların Türkiye'de etkisi bu Sözleşmeye tabi olacaktır. Sözleşme, yürürlükte olduğu ülkeler ve yürürlük tarihleri için bkz. http://www.hcch.net/conventions.
2011 itibariyle Sözleşmeye taraf olan ülkeler Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Andorra, Arjantin, Arnavutluk, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Belize, Beyaz Rusya (Belarus), Bolivya, Brezilya, Brundi, Bulgaristan, Burkina Faso, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Cape Verde (Kap Verde, Yeşil Burun Adaları Cumhuriyeti), Cezayir, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Ermenistan, Estonya, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Gine, Guatemala, Güney Afrika, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kanada, Kazakistan, Kenya, Kıbrıs, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Letonya, Lichtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Madagaskar, Malta, Makedonya, Mali, Mauritus, Meksika, Moğolistan, Moldovya, Monako, Norveç, Panama, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, San Marino, Senegal, Seyşeller, Slovakya, Slovenya, Sri Lanka, Şili, Tayland, Togo, Türkiye, Uruguay, Venezüella, Yeni Zelanda, Yunanistan'dır.

[54] **Nomer**, *MUH*, s. 180, kn.444; **Nomer/Şanlı**, s. 503; **Tekinalp, Gülören,** *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 2007 Tarihli MÖHUK uyarınca Güncelleştirilmiş 10.Bası, İstanbul, 2009, s. 232. Türk hukukunda, Nomer/Şanlı ve Tekinalp, "otomatik tanıma" kavramını kullanmıştır.
Alman hukukunda da, *ex lege* (kanunen) tanımanın karşılığı olarak, "otomatik tanıma" kavramı kullanılmaktadır. Bkz. **Marx**, **Ansgar**, "*Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki La Haye Sözleşmesi*" (s. 837-852), Çeviren: Ahmet Cemal Ruhi, Prof.Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, MHB Yıl 19-20, Sayı 1-2, 1999-2000, İstanbul, 2000, s. 847, 851.

Menşe devlet (çocuğun mutad meskeni devleti) yetkili makamı tarafından Sözleşmeye uygunluğu belge (*certification form*) ile tevsik edilen evlat edinmeler, tüm akit devletlerde, hiçbir adli tanıma usulüne tabi olmaksızın, otomatik olarak tanınacak ve geçerli kabul edilecektir (m.23)[55].

Sözleşmeye uygunluğu bir belge ile tevsik edilmiş evlat edinme ilişkisinin, hiçbir adli tanıma usulüne tabi olmaksızın, otomatik olarak tanınması ve geçerli kabul edilmesi ile amaçlanan, bu tür evlat edinmelerin tanınması için akit devletlerde ayrıca bir tanıma kararı alınmasına gerek olmamasıdır. Sözleşme, 23.maddesinde kabul ettiği "kanunen tanıma-otomatik tanıma" olarak adlandırılan tanıma usulünde, tanıma kararı alınması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Kanaatimizce, Sözleşmenin 23.maddesi ile evlat edinme kararları için kabul edilen tanıma usulü, Fransız hukukundaki gibi "doğrudan tanıma usulü" olarak adlandırılabilir. Bu çerçevede, 1993 tarihli La Haye Sözleşmesinin esas prensiplerinden biri, "doğrudan tanıma"dır (m.23)[56].

Sözleşmenin 23.maddesinde ifadesini bulan "doğrudan tanıma kuralı"na bağlı olarak, bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmüş ve evlat edinmeyi yürüten (çocuğun mutad meskeni makamı) yetkili makam tarafından Sözleşmeye uygunluğu onaylanmış her evlat edinme, -yalnızca çocuğun mutad meskeni ve evlat edinenin mutad meskeni devletinde değil- sözleşmeye taraf diğer tüm akit devletlerde kanunen geçerli kabul edilecektir ve bu evlat edinmenin diğer akit devletlerde geçerli kabul edilmesi, başka bir ifadeyle, hüküm ve etkilerini doğurabilmesi için, herhangi bir tanıma kararı alınmasına gerek yoktur; evlat edinme kararı kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğuracak[57], başka bir ifadeyle, tüm akit devletlerde doğrudan tanınacaktır[58].

Fransız hukukunda, Sözleşmedeki bu tanıma usulü, Fransız hukukunda kabul edilen doğrudan tanıma usulü ile eş anlamda kullanılmaktadır. Bkz. *Les Effets en France d'une décision étrangère d'adoption et la Convention de La Haye du 29 mai 1993* (s. 147-149), Receuil Dalloz Sirey De Doctrine, De Jurisprudence et De Législation, Année 1995, Editions Dalloz, Paris, 1995, s. 147; (www.adoption.gouv.fr).

[55] **G. Parra- Aranguren**, *Hague Conference on Private International Law, Explanatory Report on Convention*, 1993, www.hcch.net/conventions, s. 60, no. 408-409; **Cheshire/North& Fawcett**, s. 1170-1171; **Nomer**, *MUH*, s. 180, kn.444; **Nomer/Şanlı**, s. 503; **Tekinalp,** s. 232; **Marx**, s. 847; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 143-144.

[56] *Les Effets en France d'une décision étrangère d'adoption et la Convention de La Haye du 29 mai 1993* (s. 147-149), Receuil Dalloz Sirey De Doctrine, De Jurisprudence et De Legislation, Année 1995, Editions Dalloz, Paris, 1995, s. 147.

[57] Aynı yönde, **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 143 vd.; **Tarman, Zeynep Derya/Önay, Işık**, "*Milletlerarası Evlat Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli*" (s. 331-365), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.60 S. 2, 2011, s. 351.

[58] **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 117-130; **Şensöz**, *Evlat Edinme*, s. 179-223.
Bu Sözleşmeye uygun olarak yapılan evlât edinmeler, diğer âkit devletlerde doğrudan tanınır. Sözleşme uygulanarak gerçekleştirilen evlat edinmelerin diğer akit devletlerde doğrudan

Ancak, menşe devlet yetkili makamının "sözleşmeye uygunluk belgesi-tevsik belgesi *(certification form)*"[59] düzenlemesi şarttır. Evlat edinmenin sözleşmeye uygunluğunu tevsik edecek yetkili makamın merkezi makam olması gerekmez[60]. Her Âkit Devlet imza, tasdik, kabul, tasvip veya katılım sırasında, Sözleşme Depozitörüne kendi Devletinde tevsik belgesi düzenlemeye yetkili olan makam veya makamların kimliğini ve görevlerini bildirir[61]. Söz konusu Âkit Devlet ayrıca bu makamların tayinindeki herhangi değişikliği de Depozitöre bildirecektir (m. 23/f.2).

O halde, Sözleşmeye taraf olmayan ülkeler arasında gerçekleştirilen ülkelerarası bir evlat edinme halinde, evlat edinmeye ilişkin verildiği ülke hukukuna göre kesinleşmiş mahkeme kararlarının veya o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran idari karar ve belgelerin

---

tanınması konusunda tek istisna, "çocuğun yüksek yararı" dikkate alınarak, kamu düzeni engelidir. Eğer bu tanıma, evlât edinmeyi tanıyacak devletin kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmekte ise, çocuğun yüksek yararı da göz önünde tutularak reddedilebilir (m. 24). Bundan başka bir engel yoktur, zira, Sözleşmenin 40.maddesi uyarınca, "bu Sözleşmeye herhangi bir çekince konulmayacağı" sözleşmeye taraf akit devletlerce kabul edilmiştir. Ayrıca, Sözleşmenin 39. maddesinin 2.fıkrasına uygun olarak, bazı Âkit Devletler, bir veya birden çok diğer bazı Âkit Devletlerle karşılıklı ilişkilerinde Sözleşmenin uygulanmasını geliştirmek amacı ile anlaşmalar yaparak, Sözleşmenin 14 ilâ 16. ve 18 ilâ 21. maddelerdeki hükümleri bertaraf ederlerse, böyle bir anlaşmayı yapan Devletler, bir suretini Sözleşme Depozitörüne tevdi ettikten sonra, diğer akit devletler yukarıda anılan hükümleri bertaraf ederek gerçekleştirilen ülkelerarası evlat edinmeleri, tanımayacağını beyan edebilir (m.25).

[59] Tevsik belgesi örnek form için bkz. www.hcch.net. Menşe devlet merkezi makamı tarafından düzenlenecek olan bu form Ekim 1994 özel komisyon raporuna ek olarak hazırlanmıştır (EK C). Bu formda, evlat edinilen, ailesi ve evlat edinenlere ilişkin bilgiler ile menşe devlette evlat edinmeye ilişkin makam kararı, Sözleşmeye uygun olarak menşe devlet ve kabul eden devletin anlaşmalarını takiben evlat edinmenin gerçekleştiği, bu anlaşmanın tarihi ve son olarak bu evlat edinmenin, evlatlık ile gerçek ailesi arasındaki hukuki ilişkiyi koparma etkisinin olup olmadığına ilişkin bilgiler yer almaktadır.
Ayrıca bkz. *The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide To Good Practice*, HCCH, 2008, www.hcch.net, Annex 7.

[60] Explanatory Report, **G.Parra-Aranguren**, s. 59, no. 402 (www.hcch.net).
72 nolu Work Document ile Fransa, mahkemece yapılması gereken kontrolün idari makamlarca yapılamayacağı, bu nedenle yetkili makamların adli makamlar olması gerektiği yönünde teklifte bulunmuş ancak teklif reddedilmiştir. Bu durumda, "Sözleşmeye uygunluk belgesi" vermeye yetkili makamlar idari makamlar olabilecektir. Fransa dahil, çoğu akit devletin yetkili makamı idari makamdır. Bkz., **G. Parra Aranguren**, *Explanatory Report,* s. 60, no. 406 (www.hcch.net).

[61] www.hcch.net. Türkiye bakımından merkezi makam ile tevsik belgesi düzenlemeye yetkili makam aynıdır. Türkiye merkezi makamı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'dır. Bkz. 15 Mart 2009 tarih ve 27170 nolu Resmi Gazete'de yayınlanan 2009/14729 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m.2/i. Tüzük için bkz. **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 531-544; www.tbmm.gov.tr; www.shcek.gov.tr.

(Nüfus Hizmetleri Kanunu m.30/f.2[62]) 5718 sayılı MÖHUK'nun ilgili hükümleri uyarınca, mahkemece tanınması zorunluluğu, 1993 tarihli La Haye Sözleşmesine göre gerçekleştirilen ve evlat edinmenin yapıldığı ülkenin yetkili makamlarınca "sözleşmeye uygunluk belgesi" ile tevsik edilen evlat edinmeler için sözkonusu değildir[63]. "Sözleşmeye uygunluk belgesi" ile Sözleşmeye uygunluğu tevsik edilen evlat edinmelere ilişkin mahkeme kararları veya idari makam kararları, sadece evlat edinenin veya çocuğun mutad meskeni ülkesinde değil, tüm akit devlet ülkelerinde doğrudan tanınacaktır[64].

Çocuğun mutad meskeni yetkili makamı tarafından verilen "sözleşmeye uygunluk belgesi"ne dayanarak evlat edinme kararlarının tüm akit devletlerde "doğrudan tanınması"na ilişkin Sözleşmenin 23.maddesinin, evlât edinmeye dönüştürme kararlarına da uygulanacağı Sözleşmenin 27.maddesinin 2.fıkra hükmünde açıkça kabul edilmektedir (m. 27/f.2).

"Evlat edinmeye dönüştürme kararları" hakkında Sözleşme m.27/f.1 uyarınca, menşe devlette gerçekleşen bir evlat edinme, daha önceki yasal ana, baba-çocuk ilişkisinin sona ermesi sonucunu doğurmuyorsa (yani tam evlat edinme şeklinde değilse), Sözleşmeye uygun olarak evlat edinmeyi tanıyan kabul eden devlette de, eğer kabul eden devletin kanunları tam evlat edinmeyi kabul ediyorsa veya evlat edinmeye ilişkin Sözleşmenin 4.maddesinin (c) ve (d) bentlerine göre alınan muvafakatler tam evlat edinme amacıyla verilmiş ve verilmekte ise, basit evlat edinme, tam evlat edinmeye dönüştürülebilir. Bu şartlardan birinin varlığı dönüştürme kararının verilmesi için yeterlidir. Dönüştürme kararı, kabul eden devletin yetkili makamlarından (adli veya idari makam) alınır. Evlat edinme kararları gibi, tam evlat edinmeye dönüştürme kararları da, diğer akit devletlerde, herhangi bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, doğrudan tanınır (m.27/f.2 atfıyla m.23).

---

[62] Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 30/f.2, "*Evlat edinme olaylarına ilişkin yabancı adli veya idari makamlarca verilen ve o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş olan veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran karar ve belgelerin Türkiye'de icra olunabilmesi, yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz veya tanıma kararı verilmesine bağlıdır*".
MÖHUK uyarınca, yalnızca mahkeme kararlarının tanınması mümkün iken, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 30/f.2 hükmü ile bu kurala istisna getirilmiştir. Evlat edinmeye ilişkin o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran idari karar ve idari belgelerin MÖHUK uyarınca tanınması Türk hukukunda kabul edilmiştir.

[63] Aynı yönde, **Tarman/Önay**, s. 352.

[64] Ancak, Türk makamlarının La Haye Sözleşmesi'ni uygulamak konusunda çekimser kalmaları nedeniyle, Türkiye'de gerçekleşen evlat edinme kararlarının Sözleşme'ye taraf bir ülkede Sözleşme hükümleri uyarınca tanınması mümkün olmamaktadır. Bkz. **Tarman/Önay**, s. 352, dn. 56'dan naklen, **Finger**, **Peter**, "*Auslandische Adoptionen (Insbesondere: Turkei) und Ihre Anerkennung in Deutschand, Ordre Public, &108 FamGH*" (s. 979-1016), Prof.Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C.I, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 1014.

Türkiye'de evlat edinme kararları gibi, evlat edinmeye dönüştürme kararları vermeye yetkili makam, aile mahkemeleridir.

Ancak, sözleşmenin uygulama alanına girmeyen ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin adli ya da idari makam kararlarının (Nüfus Hizmetleri Kanunu m.30/f.2) MÖHUK m.58 uyarınca tanınması halen zorunludur. Türk mahkemesi uygulamasında, tanıma şartlarından kamu düzenine aykırılık (MÖHUK m. 54/c) sebebine dayanarak, evlat edinmeye ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanınmadıkları tespit edilmektedir[65].

Sözleşme, 1965 tarihli La Haye Sözleşmesinin (m.8/f.2) aksine, evlat edinmenin iptali veya butlanına ilişkin kararlardan bahsetmemektedir[66]. Bu durumda, bu kararların tanınması Türkiye'de MÖHUK m.58 uyarınca tanıma usulüne tabi olacaktır.

Türkiye'de yabancı ülkede yapılan evlat edinmenin iptali veya butlanına ilişkin dava açılması halinde ise, kanaatimizce, Türk mahkemesince, Sözleşmeye göre doğrudan Türkiye'de sonuç doğuran evlat edinme kararı ile kararı veren veya evlat edinmeyi onaylayan makamın yetkisi göz önünde bulundurularak, yetkili makamın kendi yetkisine dayanarak yaptığı işlemlerde ulaştığı verilerle bağlı olmalıdır. 1965 tarihli Evlat Edinme Konusunda Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınması Hakkın-

[65] Yargıtay'ın evlat edinme şartlarının tümünü kamu düzeninden sayarak yabancı ülkede yapılan evlat edinme işleminin tanınmayacağına dair kararları için bkz. Y.2.H.D. 30.6.2003, E. 8317/K.9830; Y. 2.H.D. 12.4.2007, E. 14063/K.6141 (www.kazanci.com). Yargıtay kararlarının eleştirisi ve ayrıntılı bilgi için bkz. **Öztekin Gelgel**, *Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler*, s. 143-144; **Nomer/Şanlı**, s. 281, dn. 116, s. 447; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 142; **Ansay**, **Tuğrul,** "*Türk Hukukunda Evlatlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansıması"* (s. 85-102), Prof.Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 97-99; **Ruhi, Ahmet Cemal**, *Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması*, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2003, s. 95 vd.; **Tarman/Önay**, s. 335 vd., özellikle, s. 336, dn.14, s. 347, dn.43, s. 355. Nomer/Şanlı, evlat edinmenin tüm şartlarının kamu düzeninden sayılmasını katı bir anlayış olarak değerlendirirken, kamu düzeni müdahalesinin ancak evlatlığın menfaatine aykırılık halinde başvurulabileceği görüşündedir. Ansay da, evlat edinmenin tanınması bakımından çocuğun menfaatinin evrensel bir kıstas olduğunu ve kamu düzenine aykırılık saptanırken ülke iç hukuklarındaki kuralların farklılığının değil, çocuğun menfaatinin dikkate alınması gerektiğini belirtmekte ve bunu belirten bir Türk'ün evlat edinilmesine ilişkin Hamburg Yüksek İdare Mahkemesi'nin kararına değinmektedir (özeti için bkz. FamRZ, 2007, s. 930).

[66] Sözleşmenin 7.maddesine göre yetkili bir organ tarafından onaylanmış bir evlat edinmenin iptaline veya butlanına ilişkin her karar da bütün akit devletlerde daha fazla formaliteye gerek duyulmadan otomatik olarak geçerli kabul edilir (Sözleşme m.8/f.2).

da La Haye Sözleşmesi[67]nin 8.maddesinin 3.fıkrasında açıkça düzenlenen bu husus, 1993 tarihli Sözleşmede açıkça düzenlenmemiştir.

Sonuç olarak, Sözleşme, evlat edinme (m.23) ve evlat edinmeye dönüştürme kararlarının (m.27), akit devletlerden alınacak bir tanıma kararına bağlı olarak tanınması zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. 1993 tarihli La Haye Sözleşmesi (m.23) uyarınca, ülkelerarası bir evlat edinme işlemi, evlat edinme işleminin yapıldığı ülkenin yetkili makamlarından alınan bir "sözleşmeye uygunluk belgesi" ile tevsik edilince, akit devletlerin tümünde, herhangi bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, doğrudan tanınır, kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğurur. Evlat edinme kararını sözleşmeye taraf tüm akit devletler doğrudan tanır ve gerekli işlemleri yapar. Görüldüğü üzere, Sözleşme, tanıma için kolay ve basit bir yöntem öngörmüştür. Bir evlât edinme yapıldığı, menşe devletin yetkili makamınca tevsik edilmiş ise doğrudan tanınır. İlgili makamlar, evlât edinmenin esasını incelemeksizin sadece Sözleşme şartlarının yerine getirildiğini gösteren tevsik belgesinin kontrol eder. Tevsik belgesinde l7'nci maddenin (c) bendinde yazılı onayların zamanı ve kimler tarafından verilmiş olduğu belirtilmelidir. Böyle bir tevsik belgesi yoksa, evlât edinmenin doğrudan tanınması söz konusu olmayacaktır.

---

[67] Bu sözleşmeye taraf ülkeler Avusturya, İsviçre ve İngiltere'dir. Bkz. www.hcch.net/conventions/statustable (19.09.2011).
Türkiye'nin imzalamadığı sadece Avusturya, İsviçre ve İngiltere arasında yürürlükte olan 15 Kasım 1965 tarihli "Evlat Edinme Konusunda Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınması Hakkındaki La Haye Sözleşmesi", özel ve nihai olarak ergin olmayan yaştakilerin evlat edinmelerini ve evlat edinme kararlarının doğrudan tanınmasını düzenlemektedir (m.8). Bkz. **Nomer**, *MUH*, s. 180, kn.444; **Nomer/Şanlı**, s. 503; **Ruhi**, *Evlat Edinme*, s. 77; www.hcch.net/conventions.
Sözleşmenin 8.maddesine göre, bu Sözleşmeye göre yürütülmüş ve 3.maddenin 1.fıkrasına göre yetkili kılınan herhangi bir organ tarafından onaylanmış her evlat edinme, daha fazla formaliteye gerek duyulmadan otomatik olarak her akit devlette geçerli kabul edilir. Sözleşmenin 7.maddesine göre yetkili bir organ tarafından onaylanmış bir evlat edinmenin iptaline veya butlanına ilişkin her karar da bütün akit devletlerde daha fazla formaliteye gerek duyulmadan otomatik olarak geçerli kabul edilir (Sözleşme m.8/f.2). Sözleşmenin 8.maddesinin 3.fıkrasında, bu tür bir karar veya evlat edinmenin kabulü ile ilgili olarak, akit devletlerden birinde herhangi bir sorun çıkarsa, sorun çıkan devlet organları, kararı veren ya da evlat edinmeyi onaylayan organın yetkisini göz önünde bulundurarak, o organın kendi yetkisine dayanarak yaptığı işlemlerde ulaştığı verilerle bağlı olmalıdır. Sözleşmenin 15.maddesine göre, bu sözleşme hükümleri sadece akit devletin sosyal politikasına açıkça aykırı ise uygulanmaz. 22.maddenin 1.fıkrasına göre ise, her devlet, onay veya katılma zamanından sonra olmamak şartıyla, 3.maddenin 1.fıkrasının (b) bendine göre yetkili bir organ tarafından onaylanmış evlat edinmeyi, çocuğun başvuru sırasında kendi sınırları içinde sürekli ikametgâha sahip olduğu ve evlat edinmenin onaylandığı devletin vatandaşlığını kazanmaması ile sonuçlanmış evlat edinmeleri kabul etmeme hakkını saklı tutabilir. Bunların dışında herhangi bir çekinceye müsaade edilmez.

Sözleşmeye çok sayıda devletin taraf olması da, Sözleşmenin önemini arttırmıştır. Ancak Sözleşme sadece mutad meskeni bir akit devlette olan bir çocuğun, mutad meskeni diğer bir akit devlette olan kişiler tarafından evlat edinilmesini düzenlemektedir. Bu nedenle, mutad meskeni aynı devlette olan kişiler arasındaki evlat edinme işlemleri Sözleşme kapsamına girmez. Örneğin, mutad meskeni Almanya'da olan Türk vatandaşı karı kocanın, mutad meskeni Almanya'da olan Türk veya Alman vatandaşını evlat edinmesi halinde, bu evlat edinme işleminin Türkiye'de tanınması Sözleşmeye değil, MÖHUK'ndaki genel hükümlere tabi olacaktır. Sözleşmenin uygulama alanı dardır[68].

Akit devletler, Sözleşmeye uygun olarak yürütülmüş ve evlat edinmeyi yürüten çocuğun mutad meskeni makamı tarafından Sözleşmeye uygunluğu Sözleşme ekindeki "sözleşmeye uygunluk belgesi" ile onaylanmış bir evlat edinmenin tanınmasını, çocuğun menfaatini de dikkate almak suretiyle, ancak kamu düzenine açıkça aykırı *(manifestly contrary to its public policy)* ise reddebilir (m. 24)[69]. Ancak, Sözleşmeye ilişkin açıklayıcı raporda da belirtildiği üzere, akit devlet yetkili makamlarının Sözleşmenin 24.maddesi uyarınca verdiği doğrudan tanımanın reddine ilişkin kararlar diğer akit devletlerde Sözleşmenin 23.maddesi kapsamında doğrudan tanınmayacaktır[70].

Evlat edinmenin doğrudan tanınmasının "çocuğun menfaati de dikkate alınmak suretiyle, *ancak* (tanıyan devletin) *kamu düzenine açıkça aykırılığı"* halinde engellenebileceği kabul edildiğinden, Sözleşmenin 24.maddesinde bir doğrudan tanıma engeli kabul edildiği tespit edilmektedir.

Sözleşmenin 24.maddesi ile kabul edilmiş tek doğrudan tanıma engeli "tanıyan devletin kamu düzenine açıkça aykırılık"tır. Bu durum MÖHUK m. 54/c bendinde kabul edilen tanıma şartlarından biridir. Ancak, 1993 La Haye Sözleşmesi "kamu düzenine açıkça aykırılık" halini milli hukuk sisteminden koparmış ve "çocuğun menfaati" ile sınırlamıştır. Kamu düzeninin müdahale alanı "çocuğun menfaati" ile sınırlandırılmak suretiyle, uygulamada akit devletlerin gereksiz yere Sözleşmenin 24.madde hükmüne başvurmaları önlenmektedir[71]. O halde, "çocuğun menfaatine", başka bir ifadeyle, "çocuğun üstün yararına" açıkça aykırı olmadıkça, Sözleşmeye uygunluğu tevsik

[68] **Akıncı/ Demir Gökyayla**, s. 144.
[69] **Nomer/Şanlı**, s. 282, s. 503; **Nomer**, *MUH*, s. 180, kn.444; **Cheshire/North&Fawcett,** s. 1171; **G.Parra-Aranguren,** *Explanatory Report*, s. 60, no. 408 (www.hcch.net). Les Effets en France d'une décision étrangère d'adoption et la Convention de La Haye du 29 mai 1993 (s. 147-149), Receuil Dalloz Sirey De Doctrine, De Jurisprudence et De Legislation, Année 1995, Editions Dalloz, Paris, 1995, s. 147.
[70] **G. Parra-Aranguren**, *Explanatory Report*, s. 60, no. 410.
[71] **Tarman/Önay**, s. 352.

edilmiş evlat edinme kararlarının tanınmasının engellenmesi mümkün değildir. O halde, evlat edinme ilişkisinin tanınmasında kamu düzeninin müdahalesinde rolü olabilecek unsur, ancak çocuğun menfaati olabilir.

O halde, Sözleşme uygulanarak gerçekleştirilen evlat edinmelerin diğer akit devletlerde doğrudan tanınması konusunda tek istisna, "çocuğun yüksek yararı" dikkate alınarak, kamu düzeni engelidir. Eğer bu tanıma, evlât edinmeyi tanıyacak devletin kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmekte ise, çocuğun yüksek yararı da göz önünde tutularak reddedilebilir (m. 24). Bundan başka bir engel yoktur, zira, Sözleşmenin 40.maddesi uyarınca, "bu Sözleşmeye herhangi bir çekince konulmayacağı" sözleşmeye taraf akit devletlerce kabul edilmiştir[72].

Sözleşme çerçevesinde gerçekleştirilecek evlat edinmelerde çocuğun üstün yararına aykırılık teşkil edebilecek durumlarla da kanaatimizce nadiren karşılaşılacaktır. Nitekim, Sözleşmede evlat edinmenin maddi ve usuli şartları o kadar detaylı ve titizlikle düzenlenmiştir ve bu konuda merkezi makamlar arasında tam bir işbirliği sağlanmıştır ki, çocuğun üstün yararına aykırılık teşkil eden bir durumla karşılaşıldığında, çocuğun mutad meskeni merkezi makamı, kabul eden devletin merkezi makamı ile anlaşma yapmayı reddedip, ülkelerarası evlat edinme işlemine istediği anda son verebilir.

Buna rağmen, ülkelerarası evlat edinme işlemi tamamlandıktan ve çocuğun mutad meskeni makamı tarafından Sözleşmeye uygunluğu tevsik edildikten sonra, evlat edinmenin maddi bir menfaat karşılığı gerçekleştirildiğinin ortaya çıkması veya çocuğun menfaatine aykırı olarak cebren evlat edinme kararı verilmiş olması ve benzeri şekillerde "çocuğun üstün yararına aykırılık" teşkil eden durumlarda, evlat edinme işleminin Sözleşmenin 24.madesi çerçevesinde kamu düzenine açıkça aykırılık nedeniyle doğrudan tanınması engellenebilir.

Buna karşın, evlat edinmenin gerçekleştiği menşe devlet (çocuğun mutad meskeni) hukukuna göre, çocuk ile asıl ana babası arasındaki hukuki ilişki sona ermiş ise, başka bir ifadeyle, menşe devlette tam evlat edinme kararı verilmişse, bu hukuki sonuç sözleşmeye taraf diğer devletlerde de tanınacaktır (m. 26/1/c). Bu durumda, Sözleşme gereği, evlat edinme işlemi Türkiye dahil diğer tüm akit devletlerde tam evlat edinme şeklinde tanınmalıdır. Söz-

[72] Ayrıca, Sözleşmenin 39. maddesinin 2.fıkrasına uygun olarak, bazı Âkit Devletler, bir veya birden çok diğer bazı Âkit Devletlerle karşılıklı ilişkilerinde Sözleşmenin uygulanmasını geliştirmek amacı ile anlaşmalar yaparak, Sözleşmenin 14 ilâ 16. ve 18 ilâ 21. maddelerdeki hükümleri bertaraf ederlerse, böyle bir anlaşmayı yapan Devletler, bir suretini Sözleşme Depozitörüne tevdi ettikten sonra, diğer akit devletler yukarıda anılan hükümleri bertaraf ederek gerçekleştirilen ülkelerarası evlat edinmeleri, tanımayacağını beyan edebilir (m.25).

leşme ile kabul edilen bu prensibin, Türk kamu düzenine aykırı olduğu ve bu nedenle tam evlat edinme kararının tanınmayacağı ileri sürülemez[73].

Sözleşme çerçevesinde gerçekleştirilen evlat edinmelerde çocuğun üstün yararına aykırılık teşkil edebilecek bir durumun bulunup bulunmadığını denetleyecek olan makam, her zaman Türk mahkemeleri olmalıdır. Merkezi makamlar veya diğer idari makamlar tarafından böyle bir denetimin yapılması kabul edilemez. Zira, "evlat edinme kararının, çocuğun yararı dikkate alınarak, kamu düzenine açıkça aykırı olması" idari makamlarca takdir edilebilecek bir durum değildir. Doğrudan tanımada kontrolün, her zaman adli makamlarca takdir edilmesi daha uygun görünmektedir.

3. Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine Ve Uygulanacak Kanuna Dair La Haye Sözleşmesi (m.7)

Türk hukukunda, MÖHUK m.50 ve -Türkiye-Cezayir arasındaki adli yardım sözleşmesi hariç- Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı sözleşmeler, kural olarak, çekişmeli veya çekişmesiz yargıya ait, "geçici" nitelikte, başka bir deyişle, kesin hüküm niteliğine sahip olmayan, yabancı tedbir kararlarının, Türkiye'de tanınması ve tenfizine imkân vermemektedir[74]. Bu durumun bir "istisnası"[75] da, "5 Ekim 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair La Haye Sözleşmesi[76]'dir (m.3, 7).

---

[73] Doğrudan Tanımada Kontrol Usullerinin 1993 tarihli La Haye Sözleşmesi Bakımından Uygulanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şensöz**, *Evlat Edinme*, s. 224-227.

[74] **Nomer**, **Ergin**, "*Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınmasında Kesinleşme Şartı*" (s. 909-922), Prof.Dr.Erdoğan Moroğlu'na 65.Yaş Günü Armağanı, Beta Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2001, s. 920. Ancak, öğretide Nomer'e göre, yabancı mahkemenin hukukuna göre böyle bir karar ihtilaf konusunu kesin ve nihai olarak halletmiş olmakta ise, 50.madde anlamında tenfize müsait bir ilam olarak mütalaa edilebilir. Zira bu takdirde, kararın, "geçici bir tedbir" niteliğinden söz edilemez. Bkz. **Nomer**, *MUH*, s. 150, kn.377; **Nomer/Şanlı**, s. 477. Bu konuda ayrıca bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 253-258.

[75] **Nomer**, Kesinleşme Şartı, s. 920.

[76] RG. 21.02.1983-17966. Sözleşme Türkçe metni için ayrıca bkz. **Çelikel/Şanlı/Öztekin/Erdem/Ataman/Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 281-288; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 494-500.
Türkiye bakımından Sözleşme 24.10.1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, yürürlüğe girdiği anda akit devletleri bağlayan diğer sözleşmelerin hükümlerine halel getirmez (m. 18).
Sözleşmeye 14 devlet taraftır. Almanya, Avusturya, Çin (Macau Özel İdare Bölgesi için), Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Türkiye. Ancak Sözleşme Çin dışında diğer 13 devlette yürürlüğe girmiştir. Bkz. www.hcch.net/conventions.
Sözleşme hakkında ayrıntılı rapor için bkz. **W. De Steiger**, *Explanatory Report on the 1961 Hague Protection of Minors Convention*, 1961, www.hcch.net/conventions.
Sözleşme, 12 Haziran 1902 tarihli Küçüklerin Vesayetini düzenleyen La Haye Sözleşmesi'nin yerine geçmiştir. Türkiye küçüklerin vesayet alınmasında yetkili makamlar ve uygulanacak

Sözleşmenin, 17.maddesi uyarınca, "Bu Sözleşme ancak yürürlüğe girdikten sonra alınan tedbirlere uygulanır. Küçüğün vatandaşı olduğu devletin iç hukuku gereğince kanunen mevcut olan otorite ilişkileri, Sözleşmenin yürürlüğe girdiği andan itibaren tanınır".

5 Ekim 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair La Haye Sözleşmesi[77]nin 7.maddesi uyarınca, "***Yetkili makamlar tarafından bu Sözleşmenin yukarıdaki maddeleri uyarınca alınmış olan tedbirler bütün akit devletlerde tanınır.*** *Bununla beraber, söz konusu tedbirlerin alındıkları devletten başka bir devlette icra edilmelerinin gerekmesi halinde bunların tanınması ve tenfizi talep edildiği devletin iç hukukuna göre ya da milletlerarası sözleşmelere göre yapılır*".

Madde hükmünden açıkça anlaşıldığı üzere, Sözleşmenin 7.maddesi, Sözleşme uyarınca alınan tedbir kararlarının tanınmasını iç hukuk kurallarına bırakmamamıştır. Bu durumda, tanıma talep edilen akit devlet mahkemeleri, Sözleşme uyarınca alınan yabancı tedbir kararlarını kendi iç hukuk kuralların-na göre değil, Sözleşmeye göre tanımalıdır. Buna göre, koruma tedbirine ilişkin karar Sözleşmeye uygun olarak alınmışsa, tanınması zorunludur[78].

---

hukuka ilişkin bu sözleşmeyi onaylamamıştır. Fakat iki taraflı konsolosluk sözleşmelerinde genellikle benzer bir yöntem benimsenmiştir. Bu konuda bkz. **Tekinalp**, s. 238-239.
Bu sözleşme dışında, 1980 Avrupa Sözleşmesi, 1980 La Haye Sözleşmesi, 1958 Nafaka Sözleşmesi, 1973 Nafaka Sözleşmesinde de tedbir niteliğindeki kararların tanınmasına müsaade eden hükümler içermektedir. Bu konudaki açıklamalar ilgili sözleşmeler altında yapılmıştır.

[77] RG. 21.02.1983-17966. Sözleşme Türkçe metni için ayrıca bkz. **Çelikel/Şanlı/ Öztekin/ Erdem/Ataman/Giray**, *Sözleşmeler*, C.I, s. 281-288; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 494-500.
Türkiye bakımından Sözleşme 24.10.1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, yürürlüğe girdiği anda akit devletleri bağlayan diğer sözleşmelerin hükümlerine halel getirmez (m. 18).
Sözleşmeye 14 devlet taraftır. Almanya, Avusturya, Çin (Macau Özel İdare Bölgesi için), Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Türkiye. Ancak Sözleşme Çin dışında diğer 13 devlette yürürlüğe girmiştir. Bkz. www.hcch.net/conventions.
Sözleşme hakkında ayrıntılı rapor için bkz. **W. De Steiger**, *Explanatory Report on the 1961 Hague Protection of Minors Convention*, 1961, www.hcch.net/conventions.
Sözleşme, 12 Haziran 1902 tarihli Küçüklerin Vesayetini düzenleyen La Haye Sözleşmesi'nin yerine geçmiştir. Türkiye küçüklerin vesayet alınmasında yetkili makamlar ve uygulanacak hukuka ilişkin bu sözleşmeyi onaylamamıştır. Fakat iki taraflı konsolosluk sözleşmelerinde genellikle benzer bir yöntem benimsenmiştir. Bu konuda bkz. **Tekinalp**, s. 238-239.
Bu sözleşme dışında, 1980 Avrupa Sözleşmesi, 1980 La Haye Sözleşmesi, 1958 Nafaka Sözleşmesi, 1973 Nafaka Sözleşmesinde de tedbir niteliğindeki kararların tanınmasına müsaade eden hükümler içermektedir. Bu konudaki açıklamalar ilgili sözleşmeler altında yapılmıştır.

[78] **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 178-179; **Huysal**, s. 187-189, 193; **Uyanık Çavuşoğlu**, **Ayfer**, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta, İstanbul, Şubat 2006.
s. 149. **Özuğur**, *Velayet-Vesayet- Soybağı-Evlat Edinme*, s. 582.

Kararın tanınabilmesi için, Sözleşmeye göre yetkili makam tarafından verilmiş ve Sözleşme uyarınca yetkili hukukun uygulanmış olması gerekir[79].

Tanıma açısından getirilmiş olan bu zorunluluk, alındığı devletten başka bir devlette icrası gerekmeyen kararlar için getirilmiştir. Eğer Sözleşme uyarınca yetkili makam ve yetkili hukuk uygulanarak verilmiş koruma tedbirlerinin, verildikleri devletten başka bir devlette icra edilmesi gerekiyorsa, bu kararların tanınması ve tenfizi tenfiz talep edilen ülkenin iç hukukuna ve diğer milletlerarası sözleşmelere bırakılmıştır[80]. Doktrinde, Akın-

[79]**Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 170, 178-179.

[80] Sözleşmenin tanıma açısından getirdiği bu zorunluluk, icrai faaliyet gerektiren kararlarda kabul edilmemiş ve başka ülkede alınmış olan bir tedbir kararının ülke içerisinde icra edilmesi için gereken koşullar, o ülkenin iç hukukuna ve diğer milletlerarası anlaşmalara bırakılmıştır. Bu nedenle Sözleşme kapsamında alınmış bir koruma tedbiri, Türk hukukunda öncelikli olarak her iki anlaşmaya da taraf olan ülkeler için 1980 Avrupa Sözleşmesine veya 1980 La Haye Sözleşmesine göre tanınıp tenfiz edilecektir. 1980 Avrupa Sözleşmesi veya 1980 La Haye Sözleşmesi dışında kalan durumlarda ise tanıma ve tenfiz MÖHUK m. 54'e göre incelenecektir. Sözleşme m.18/f.2 hükmü uyarınca, "Sözleşme, yürürlüğe girdiği anda, akit devletleri bağlayan diğer sözleşmelerin hükümlerine halel getirmez". Bu durumda, akit devletler arasında bu türden kararların tenfizine yönelik "iki taraflı sözleşmelerin bulunup bulunmadığı daima göz önünde bulundurulmalıdır" (**Uyanık Çavuşoğlu**, s. 132). Ancak, Türkiye'nin taraf olduğu Türkiye-Cezayir arasındaki adli yardım sözleşmesi hariç, hiçbir iki taraflı sözleşme, "tedbir kararlarının" tenfizini düzenlenmemektedir.

Sözkonusu kararın, MÖHUK uyarınca tenfizi durumunda, 1961 La Haye Sözleşmesi m.7/c.2 atfıyla MÖHUK uygulama alanı bulduğundan ve 1961 La Haye Sözleşmesine göre akdi karşılıklık gerçekleşmiş olduğundan, artık m. 54 (a) çerçevesinde karşılıklık şartının mevcut olup olmadığı yönünde bir inceleme yapılması gerekmemektedir (Benzer yorum için bkz. **Huysal**, s. 187-188).

Öğretide NOMER ise, çekişmeli yargıya ait mahkeme ilamlarının tenfizinde aranan "kesinleşme" şartının (5718 sayılı MÖHUK m.50/f.1 ve 2675 sayılı MÖHUK m. 34/f.1), *1961 La Haye Sözleşmesi hükümlerine tabi olarak*, çekişmesiz yargı usulünde verilmiş bulunan tedbir kararlarında aranmayacağını; *Sözleşme çerçevesinde akit devlet yetkili adli ya da idari makamları tarafından yetkili hukuk uygulanarak verilmiş tedbir kararlarının* (m.3 ve 7), MÖHUK m.54 hükmünde belirlenen, (a) bendinde yer alan karşılıklık şartı hariç, tanıma ve tenfiz şartlarına tabi olarak Türkiye'de tanınıp ve tenfiz edilebileceğini belirtmektedir. Bkz. **Nomer**, *Kesinleşme Şartı*, s. 921. Aynı görüşte, **Uluocak**, **Nihal**, *Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri*, İstanbul 1989, s. 233; **Huysal**, s. 188.

Kanaatimizce de, MÖHUK m. 54 dışında, MÖHUK m. 50/f.1 uyarınca aranan "kesinleşme" şartı ve "yabancı mahkeme tarafından verilmiş bir yargı kararı" bulunması şartları da Sözleşme gereğince aranmayacaktır. Nitekim, 1961 La Haye Sözleşmesi uygulama alanına giren bir koruma kararı (m.1) bulunmakta, Sözleşmenin 7.maddesi atfıyla, MÖHUK uygulanmaktadır. MÖHUK m. 54 hükmünde – (a) bendi dışında- (b), (c), (d) bentlerinde yer alan tenfiz şartlarının mevcudiyeti halinde, bu karar Türk mahkemesinden verilecek tenfiz kararına bağlı olarak, Türkiye'de icra edilebilecektir.

Buna karşılık, öğretide, Gelgel, Sözleşmenin idari makamlarca verilen tedbir kararlarının tanınmasına imkan verdiğini, ancak Sözleşme kapsamında yetkili makam tarafından ve yetkili hukuk uygulanarak verilen tedbir kararlarının tenfizi, tenfiz talep edilen ülkenin iç hukukuna bırakıldığı için, idari makamlarca verilen tedbir kararlarının MÖHUK uyarınca tenfizinin,

cı/Gökyayla, maddenin açık hükmü karşısında tanıma ve tenfiz arasında bir ayırım yaparak, Sözleşme kapsamında verilen tedbir kararlarının tanınması ile tenfizini ayrı ayrı incelemektedir. Sözleşme, tanıma şartı olarak, sadece, tedbir kararlarının Sözleşmeye göre yetkili makam tarafından ve yetkili hukuk uygulanarak verilmiş olmasını aramaktadır[81].

1980 tarihli Avrupa Sözleşmesindeki kadar mümkün olmadığı görüşündedir. Öğretide, Gelgel, görüşünü şöyle açıklamaktadır: "*Şöyle ki, Türk hukukunda MÖHUK uyarınca, ancak yabancı devlet mahkemelerinden verilen kararların tanınması ve tenfizi mümkündür. Buna göre, MÖHUK uyarınca, Sözleşme kapsamında verilmiş olsa dahi, idari makamlarca verilen tedbir kararlarının tenfizi mümkün değildir. Ancak, Türkiye'nin taraf olduğu iki ya da çok taraflı sözleşmeler izin veriyorsa, idari makamlarca verilen küçüklerin şahsının ya da malvarlığının korunmasına ilişkin idari makam kararları tenfiz edilebilir*". Doktrinde, Öztekin Gelgel'in de belirttiği üzere, idari makamların velayet ile ilgili aldığı kararları -1999 öncesi- MÖHUK gereği mahkeme kararı olmadığından tanınıp tenfiz edilememekte, bu sebeple de Sözleşme işlevini gerçekleştirememekte idi. Nihayet, 1999 yılında Türkiye Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne taraf olunca bu sorun ortadan kalkmış, velayete ilişkin idari kararlar ve tedbir kararlarının da tanınması ve tenfizi mümkün hale gelmiştir (**Öztekin Gelgel**, **Günseli**, "*Yabancı Unsurlu Velayet Kararları, Çocuk Kaçırma, Evlat Edinme, Tanıma ve Tenfiz"*, (s. 89-122), Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, Edt. Şükran Şıpka, Ebru Şensöz, Ayşe Nilay Şenol, Arif Barış Özbilen, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 124). Bu tartışmanın bugün pratik bir önemi kalmamış olmakla birlikte, 1980 Avrupa Sözleşmesinin Türkiye bakımından yürürlüğe girmeden önce savunulan bu görüşe yukarıda açıkladığımız gerekçelerle katılmıyoruz.

[81] **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 179; **Huysal**, s. 189.

Sözleşme uyarınca yetkili olacak tüm makamlar, kendi iç hukuk kurallarını uygulayacaktır; atıf reddedilmiştir (m.2/2). Bkz. **Uluocak**, *MÖH*, s. 233-234; **Tekinalp,** s. 239; **Huysal**, s. 103-109; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 170. 1996 La Haye Sözleşmesi 15.madde uyarınca, " yetkili makam, kendi iç hukukunu uygulayacaktır" hükmü ile uygulanacak hukuk konusunda aynı ilkeyi benimsemiştir. Ancak 1996 La Haye Sözleşmesinde, çocuğun şahsının ve mallarının korunması gerektiği ölçüde "sıkı ilişkili hukuk"un da uygulanmasına imkân tanınmaktadır. Bkz. **Lagarde**, **Paul,** *"Explanatory Report on The "Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation In Respect Of Parental Responsability and Measures For The Protection of Children",* HCCH Publications, (s. 538-605), 1996, www.hcch.net/conventions, s. 572-574; **Tekinalp,** s. 247.

Sözleşmenin 1.maddesine göre, küçüğün mutad meskeni mahkemeleri yetkili iken, Sözleşmenin 3.maddesi uyarınca, çocuğun vatandaşı olduğu devletin mahkemeleri de aynı anda yetkili ise, bu durumda, doktrinde baskın görüşe göre, çocuğun mutad meskeni yetkili makamlarının, çocuğun milli hukukunu uygulayarak, koruma tedbiri alması gerektiği yönündedir. Ancak, Sözleşme sistemine göre, koruma tedbirlerini almaya yetkili makam, kendi iç hukukunu uygular, yetkili makamın kanunlar ihtilafı kuralları veya yabancı hukuk uygulanmaz. Bu çözüm dış karar ahengini sağlamaya uygun olmasa da, çocuğun menfaatleri bakımından uygun bir yöntemdir (**Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 177-178). Bu konudaki teoriler ve günümüzde baskın olan milli hukuk teorisi için bkz. **Huysal**, s. 77 vd.; **Uyanık Çavuşoğlu**, s. 137; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 171). 1961 Sözleşmesinde yetkiye dayanan sıkıntıları en aza indirgemek amacıyla, 1996 La Haye Sözleşmesinde çocuğun milli devletine yetki tanınmamıştır. Bkz. **Lagarde**, *Explanatory Report*, s. 552; **Uluocak**, **Nihal**, "*Velayet Sorumluluğu ve*

Kanaatimizce de, maddenin açık hükmü karşısında, tanıma ve tenfiz arasında ayırım yapılması gerekmekte ve Sözleşme uyarınca yetkili makam ve yetkili hukuk uygulanarak verilmiş kararların, Sözleşmenin 7.maddesi uyarınca, diğer akit devletlerde "doğrudan tanınacağının" kabulü gerekmektedir. Sözleşmenin tanıma konusunda kabul etmiş olduğu düzenlemenin taraf devletlere, bu yönde bir zorunluluk yüklediği açıktır; Sözleşmede "*sont reconnue*" kavramı kullanılarak tanıma zorunluluğu ifade edilmiştir. Türk hukuku açısından, Sözleşme kapsamında ve sözleşme hükümlerine uygun olarak alınmış yabancı tedbir kararları; MÖHUK'nda ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde kabul edilen tanımaya ilişkin şartların mevcudiyeti incelemeksizin ve bir tanıma kararı alınması gerekmeksizin sadece Sözleşmeye göre yetkili makam ve yetkili hukuk uygulanarak alınmış olması incelenerek, kesin delil etkisi doğuracaktır[82].

1961 tarihli La Haye Sözleşmesinin 7.maddesi uyarınca, çocuğun mutad meskeni ve vatandaşı olduğu akit devlet yetkili adli veya idari makamları tarafından, Sözleşme uyarınca yetkili hukuk uygulanarak alınan küçüğün şahıs ve malvarlığını korumaya yönelik tedbir kararlarının, bütün akit devletlerde, "doğrudan tanınması" kabul edilmektedir. Sözleşmede kabul edilen "doğrudan tanıma usulünü" uygulayacak makam Türk mahkemeleridir[83].

Sözleşmenin 12.maddesine göre, küçük, hem vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna hem de mutad meskeninin bulunduğu devletin iç hukukuna göre

Çocukların Korunması Tedbirleri Hakkında Yetkiye, Uygulanan Kanuna, Tanıma ve Tenfize ve İşbirliğine Dair Sözleşme Tasarısının Değerlendirilmesi (Nihai Metin 19 Ekim 1996)" (s. 119-128), MHB 1996, Yıl 16, Sayı 1-2, Çocuk Hakları ve Çocukların Korunmasına İlişkin Ağırlıklı Sayı, İstanbul 1996, s. 127.

1961 La Haye Sözleşmesi hükümlerinin akit devletler tarafından kamu düzenine açık aykırılık halinde bertaraf edilebileceğini belirtmek gerekir (m. 16). Sözleşme uyarınca, koruma tedbirinin alınmasında her makam kendi iç hukukunu uygulayarak karar verdiğinden, kamu düzenine açıkça aykırılık durumu nedeniyle uygulanacak hukuk engellenmeyecektir. Ancak küçüğün mutad mesken makamları ile vatandaşı olduğu devletin makamlarının yetkisi aynı anda doğmakta ise, küçüğün mutad mesken makamları, küçüğün milli hukukunu uygulayarak karar alırken, kamu düzenine açıkça aykırılık nedeniyle, küçüğün milli hukukunun uygulanmasını engelleyebilecektir. (**Uyanık Çavuşoğlu**, s. 138).

[82] Aynı yönde, **Huysal**, s. 189; **Odendahl, Hanswerner**, "*Aile Hukukunda Yeni MÖHUK'nun Etkileri"* (s. 1489-1495), Çev. Haydar Sığınak/Tijen Kortak, Fırat Öztan'a Armağan, Ankara, 2010, s. 1494-1495.

[83]Sözleşmeye göre yetkili makamlarca yetkili hukuk uygulanarak verilen yabancı tedbir kararları, Türkiye'de görülmekte olan dava sırasında hâkim tarafından re'sen ve ayrıca bir tanıma kararı almaya gerek olmaksızın doğrudan tanınır. Böyle bir karar ile Türkiye'de idari makamlar nezdinde bir işlem yapılması ihtimali bulunmamaktadır.

küçük kabul edilenlerdir. Her iki devletin hukukuna göre, kişinin "küçük" olması gerekmektedir[84].

Sözleşme, küçüklerin hem vesayet ve velayetine ilişkin koruma tedbirlerini hem de kamu hukuku bakımından korunmalarını düzenlemektedir Bu nedenle, Sözleşmenin 1.maddesi anlamında alınması mümkün olan "küçüğün şahıs ve malvarlığının korunmasına ilişkin tedbirler"; çocukla kişisel ilişki kurulması, velayetin eşlerden birine tevdii, velayetin kaldırılması, velayetin kısıtlanması, çocuğun vesayet altına alınması, vesayetin kaldırılması ve velayet hakkının geri verilmesi gibi kararlardır[85]. Bunların dışında, velayet ve vesayete ilişkin örneğin, velayet hakkının kullanımında eşlerin karar verme hakları, üçüncü kişilere karşı velayetten doğan yetkileri veya çocuğun eğitim ve terbiyesi gibi diğer konular Sözleşmenin kapsamı dışında kalmaktadır. Yargıtay kanaatimizce yerinde bir kararla, Almanya'da oturmakta olan bir küçük yararına o yer mahkemesince alınan tedbir niteliğindeki nafaka kararını, Sözleşmenin 1.maddesi kapsamında çocuğun korunmasına ilişkin bir tedbir kararı mahiyetinde kabul etmiş ve bu kararı doğrudan tanımıştır[86]. Çocuğun mutad meskeni makamları tarafından ve yetkili hukuk uygulanarak verildiğinden mahkemece doğrudan tanınan nafaka kararı, Sözleşmenin 5.maddesinin 2.fıkrası gereği, nafaka hakkında çocuğun mutad meskeni makamlarına haber verilmeden Türkiye'de (tedbir nafakasının kaldırılmasına yönelik) yeni bir karar verilmesine engel olmuştur.

---

[84] **Uluocak**, MÖH, s. 231; **Tiryakioğlu**, **Bilgin**, *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 7, Ankara, 1991, s. 25; **Huysal**, s. 67; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 168-169. Sözleşmenin uygulama alanını daraltan bu kuralı, İsviçre LDIP m. 85/II ile genişletmiş ve kendi hukukuna göre çocuk sayılan kişilere de Sözleşmenin kıyas yoluyla uygulanabileceğini kabul etmiştir. 1996 La Haye Sözleşmesinde, "küçük" terimi yerine, "çocuk" terimi kullanılmış ve Sözleşmenin çocukların doğumundan başlayarak 18 yaşına kadar uygulanacağını belirtmiştir (m. 12).

[85] Örnek olarak bkz. **Uyanık Çavuşoğlu**, s. 132.

[86] Y.2.H.D., 15.07.1998, E.7478/K.9013 sayılı kararı uyarınca, Almanya'da oturan küçük yararına o yer mahkemesinde alınan tedbir nafakası kararının, Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna dair Sözleşme" uyarınca tenfiz edilmiş olması, tedbir kararının kaldırılmasına etkisi olamaz. Aynı Sözleşmenin m.5/f.2 uyarınca, küçüğün mutad meskeninin bulunduğu devletin makamları tarafından alınmış bulunan tedbirlerin, bu makamlara önceden haber verilmeden kaldırılamayacağı ve yerine yenilerinin konulamayacağı kabul edildiğinden, Almanya'da oturmakta olan küçük yararına o yer mahkemesince alınan tedbir niteliğindeki nafaka kararı, küçüğün halen Almanya'da oturduğu anlaşıldığından, o yer makamlarınca haber verilmeden kaldırılamaz, değiştirilemez. Türkiye'de tenfiz edilmiş olmasının bu hususa etkisi yoktur. "*Türk mahkemesince yapılacak iş, küçük hakkında tedbir alan makama, isteği intikal ettirmek ve alınacak cevaba göre değerlendirme yapmak ve sonucu uyarınca karar vermektir. Eksik inceleme ile yazılı hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır*" gerekçesiyle, hükmün bozulmasına karar verilmiştir. Karar için bkz. http://emsal.yargitay.gov.tr; **Doğan**, s. 111-112.

Ancak, Türkiye, Sözleşmenin 15.maddesine çekince koyduğundan, Sözleşmenin milletlerarası yetki, uygulanacak hukuk ve yabancı kararların tanınması ve tenfizine ilişkin hükümleri, evlenmenin iptali, ayrılık ve boşanmada çocukların velayeti, çocukların şahıs ve malvarlığının korunmasına ilişkin tedbirler konusunda uygulanmayacaktır. Türkiye, bu çekince ile, evlilik birliği hakkında (evlilik bağının iptal edilmesi, boşanma ve ayrılığa ilişkin bir talep hakkında) karar verecek Türk mahkemelerinin, küçüğün şahıs ve malvarlığının korunması için gereken tedbirleri alma hakkını saklı tutmuştur (m.15). Bu durumda, Sözleşme, evlenmenin iptali, ayrılık ve boşanma davalarında uygulanmayacaktır[87].

Sözleşme, mutad meskeni[88] akit devletlerden birinde olan küçüklerin şahıs ve malvarlıklarının korunması için tedbir alınması gereken hallerde uygulanır (m.13). Türkiye, Sözleşmenin akit devletlerden birisinin vatandaşı olan küçükler hakkında uygulanmasına ilişkin çekince koymadığından (m.13/III)[89], Türk mahkemeleri, vatandaşlığı ne olursa olsun mutad meskeni akit devlette olan küçüklerin şahıs ve malvarlıklarının korunması için bir tedbir alınması gereken hallerde bu Sözleşmeyi uygulayacaktır. Bununla beraber, çocuğun vatandaşı olduğu devlet makamlarının yetkisi sadece Sözleşmeye taraf olan devletler için geçerlidir (m. 13/II). O halde, Türkiye bakımından, çocuğun vatandaşı olduğu devlet makamlarının yetkisi ve aldığı koruma tedbirleri ancak çocuğun vatandaşı olduğu devlet 1961 Sözleşmesine taraf ise, Sözleşmenin 7.maddesi uyarınca doğrudan tanınacaktır.

---

[87] Bu durumda, evlilik birliği hakkında karar verecek Türk mahkemeleri Türk MÖHUK m. 14 uyarınca tespit edilecek yetkili hukuk uyarınca, çocukların velayeti, nafaka ve diğer tedbirler hakkında da karar verecektir. Böylece, boşanma davasına bakan mahkeme, çocuğun ailesi ile ilişkisini en iyi düzenleyebilecek ve koruma tedbirleri alabilecek imkânlara sahip olacaktır (**Tekinalp**, s. 243).
Doktrinde, Öztekin Gelgel, bu durumda mahkemenin milli hukukunu uygulayacağından bahsetmektedir (Bkz. **Öztekin Gelgel**, Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinme Problemler, s. 124). Kanaatimizce, burada milli hukuk ile kastedilen, davaya bakan makamın, kendi kanunlarıdır. Yabancı unsurlu hukuki ilişkilerde, uygulanacak hukuk, MÖHUK m. 14 uyarınca tespit edilecek hukuktur. Aynı görüşte, bkz. **Uyanık Çavuşoğlu,** s. 164; **Tekinalp**, s. 246.
Sözleşmenin 15.maddesi uyarınca, Sözleşmeye çekince koymayan devletler bakımından, 1961 La Haye Sözleşmesine göre, evlilik birliği hakkında karar verecek makam çocuğun şahıs ve malvarlığının korunması konusunda da tedbirleri almaya yetkilidir ve çocuğun mutad meskeni hukuku uygulanacak hukuktur. Sözleşmeye göre yetkili makam ve yetkili hukuk uygulanarak verilmiş kararlar da, yine bu Sözleşmeye göre tanınacaktır.

[88] Sözleşmede diğer La Haye Sözleşmelerinde olduğu gibi, mutad mesken kavramı tanımlanmamıştır. Mutad mesken hukuki bir kavram değil; fiili bir durumdur. Yerleşme niyetinin varlığına bakılmaksızın, bir kişinin yaşadığı ve hayatının merkezi haline getirdiği yer, o kişinin mutad meskenidir.

[89] **Uluocak,** *MÖH*, s. 231.

Sözleşme, idari makamlarca verilen tedbir kararlarının da tanınmasına imkân vermiştir. Şöyle ki, Sözleşme uyarınca, yetkili makam, küçüğün mutad meskeninin bulunduğu akit devletin veya küçüğün vatandaşı olduğu akit devletin hem adli hem de idari makamlardır. Bu nedenle, sadece akit devlet mahkemelerinden alınan kararlar değil, idari makamlar[90] tarafından alınan kararlar da Sözleşme kapsamına dâhildir. Demek ki, akit devlet idari makamlarının, küçüklerin şahıs veya malvarlığının korunmasına ilişkin tedbir kararlarının tanınması Türk mahkemelerinden talep edilebilir. Bu durumda, Türk mahkemeleri Sözleşme uyarınca, akit devlet idari makam kararlarını tanımak durumundadır[91].

Ancak, Sözleşmenin 7.maddesinde, "Yetkili makamlar tarafından bu Sözleşmenin *yukarıdaki maddeleri uyarınca alınmış olan tedbirler* bütün akit devletlerde tanınır" demekle, 7.maddedeki doğrudan tanıma zorunluluğunun kapsamına, ancak Sözleşmenin 1, 3 ve 4, 5/f.3 maddeleri uyarınca, çocuğun mutad meskeninin bulunduğu ve vatandaşı olduğu devletin yetkili adli ve idari makamlarının verdiği tedbir kararları alınmıştır. Bu durumda, Sözleşmenin 8, 9. ve 15.maddeleri uyarınca verilen tedbir kararları, Sözleşmenin 7.maddesi uyarınca, doğrudan tanınacak kararlar kapsamında değildir[92]. O halde, Sözleşmenin 7.maddedesinde yer alan doğrudan tanıma zorunluluğunun üç istisnası Sözleşmenin 8, 9 ve 15.maddesi uyarınca alınan koruma tedbirlerine ilişkin kararlardır[93].

Sonuç olarak, Sözleşmeye göre yetkili makam tarafından ve Sözleşme uyarınca yetkili hukuk uygulanarak verilmiş, küçüklerin şahıs ve malvarlığına ilişkin koruma tedbiri kararları doğrudan tanınır.

Türk hukuku açısından, Sözleşme kapsamında ve sözleşme hükümlerine uygun olarak alınmış yabancı tedbir kararları; MÖHUK'nda ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde kabul edilen tanımaya ilişkin şartların mevcudiyeti incelemeksizin ve bir tanıma kararı alınması gerekmeksizin sadece Sözleşmeye göre yetkili makam ve yetkili hukuk uygulanarak alınmış olması incelenerek, kesin delil ve kesin hüküm etkisi doğuracaktır.

---

[90] Danimarka, Norveç ve İsveç gibi bazı ülkelerde velayete ilişkin kararlar ilk derecede idari makamlar tarafından alınmaktadır. Bkz. **Anton, A. E.,** "*The Hague Convention On International Child Abduction*" (s. 537-567), International And Comparative Law Quarterly, Vol. 30, No.3 (July 1981), Cambridge University Press, British Institute of International and Comparative Law, London, 1981, s. 549.

[91] **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 178-179; **Huysal**, s. 188; **Özuğur**, *Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlat Edinme*, s. 582.

[92] Sözleşmenin 8/I ve 15.maddesinin, Sözleşmenin 7.maddesinde belirtilen tanıma zorunluluğunun iki istisnası olduğu hakkında tespitler için bkz. **Huysal**, s. 188; **Akıncı/Demir Gökyayla**, s. 179.

[93] Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Şensöz**, *Yabancı Kararların Tanınması*, s. 139-145.

Uluslararası çocuk kaçırma nedeniyle Türkiye'de görülmekte olan çocuğun iadesi davalarında da 1961 tarihli La Haye Sözleşmesi uyarınca alınmış tedbir kararlarının doğrudan tanınması ve çocuğun iadesi söz konusu olmaktadır[94].

1961 La Haye Sözleşmesi hükümlerinin akit devletler tarafından, uygulamaları kamu düzenine açıkça aykırı olduğu takdirde bertaraf edilebileceğini belirtmek gerekir (m. 16).

Sözleşme uyarınca, koruma tedbirinin alınmasında her makam kendi iç hukukunu uygulayarak karar verdiğinden, kamu düzenine açıkça aykırılık durumu nedeniyle uygulanacak hukuk engellenmeyecektir. Ancak küçüğün mutad mesken makamları ile vatandaşı olduğu devletin makamlarının yetkisi aynı anda doğmakta ise, küçüğün mutad mesken makamları, küçüğün milli hukukunu uygulayarak karar alırken, kamu düzenine açıkça aykırılık nedeniyle, küçüğün milli hukukunun uygulanmasını engelleyebilecektir. Bu durum, Sözleşme uyarınca verilen tedbir kararlarının tanınmasında, "yetkili hukuk uygulanarak tedbir kararının verilmiş olması" bakımından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, Sözleşmenin 16.maddesi uyarınca, yetkili makamların kendi hukuklarına göre aldıkları koruma tedbirlerinin diğer akit devletlerde Sözleşmenin 7.maddesi uyarınca doğrudan tanınması, akit devletlerin kamu

[94]Y.2.H.D. 14.10.2004, 10536/11797 sayılı kararında, "*Davacı ..Cumhuriyet Başsavcılığı, Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşmenin 6. ve 7. maddelerine dayanarak küçük Meryem Ferdi'nin mutat meskenine iadesini istemiştir.*
Meryem Emine ile Cüneyt'in evlenmesinden 12.12.2002'de Meryem Ferdi isimli çocukları olmuştur. Eşler arasındaki çekişme sebebiyle Almanya'nın Singen Sulh Mahkemesi, anne yanında bulunan küçükle baba arasında her ayın bir, iki ve üçüncü hafta sonları Cumartesi ve Pazar günlerinde olmak üzere kişisel ilişki kurmuştur. Davalı (anne) 2003 temmuz ayında kızını mutat meskeninden ayırarak Türkiye'ye getirmiştir. Mahkemece; küçük ana bakım şefkatine muhtaç olduğu iade edilmesi halinde fiziki ve psikolojik gelişiminin tehlikeye gireceği dikkate alınarak, sözleşmenin 13/b maddesi de gerekçe gösterilerek istek reddedilmiştir. (a) Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşmesinin 13/b maddesi son derece dar yorumlanmalıdır. Çocuğun geri verilmesi durumunda, şiddete veya tacize maruz kalacağı konusunda ciddi bir tehlikenin doğması ya da kıtlık, salgın hastalık yahut savaş hali gibi vahim hallerin bulunması halinde iadeden kaçınılması gerekir. Çocuğun çok küçük olması başlı başına isteğin reddine sebep teşkil etmez. (b) 5.10.1961 tarihinde Lahey'de imzaya açılan "Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşmeye" ülkemiz 4.1.1977 tarihinde katılmıştır. Bu sözleşmesinin 5/2. maddesinde "küçüğün eski mutat meskeninin bulunduğu devletin makamları tarafından alınmış bulunan tedbirlerin bu makamlara önceden haber vermeden kaldırılamayacağı öngörülmüştür. İade isteğinin reddi halinde Singen Sulh Hukuk Mahkemesince alınmış olan kişisel ilişkiye yönelik tedbirin infaz kabiliyeti de kalmayacaktır. Anne dürüstlük kuralına uymamıştır. Davanın kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır. Temyiz edilen hükmün gösterilen sebeple bozulmasına" karar vermiştir.www.kazanci.com/kho2/giris. htm.

düzenine açıkça aykırılık halinde reddedilebilecektir[95]. Sonuç itibariyle, "kamu düzenine açıkça aykırılık" durumunun, Sözleşme uyarınca kabul edilen tek doğrudan tanıma engeli olduğu tespit edilmektedir.

O halde, 1961 tarihli La Haye Sözleşmesi kapsamında sözleşme uyarınca yetkili adli veya idari akit devlet makamı tarafından ve yetkili hukuk uygulanarak (Sözleşmenin m.1, m. 3, m. 4, m. 5/f.3 uyarınca) verilen ve Sözleşmenin 7.maddesi uyarınca doğrudan tanınması zorunluluğu olan küçüğün şahsını ve malvarlığını korumaya ilişkin tedbir kararlarının doğrudan tanınması, *ancak* tanıyan akit devletin bu Sözleşme hükümlerinin uygulaması "*kamu düzenine açıkça aykırı" ise,* engellenebilir. Bu sözleşmenin kabul ettiği bir doğrudan tanıma engelidir.

Tedbir kararlarına dayanarak, Türkiye'de idari bir işlem yapılması sözkonusu olmayacağından, doğrudan tanıma engelinin varlığını kontrol edecek makam Türk mahkemeleridir. Türk hâkimi, görülmekte olan davada, re'sen, Sözleşmenin 7.maddesi hükmünün uygulanarak akit devlet yetkili makamlarının verdiği tedbir kararının tanınması Türk kamu düzenini açıkça ihlal ediyorsa, Sözleşmenin bu hükmünün uygulanmasını engelleyebilir. Ancak, Türk mahkemeleri uygulamasında, Sözleşmenin 16.maddesine dayanarak, 7.maddenin uygulanmasının engellendiğine ilişkin hiçbir karar bulunmamaktadır. Sözleşmenin amacı ve uygulanması bakımından, bu memnuniyet verici bir durumdur.

SONUÇ

Türk hukukunda, 5718 sayılı MÖHUK ile birlikte Türkiye'nin akit devlet yabancı adli veya idari makam kararlarının tanınması konusunda taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler tanıma usulleri bakımından incelenmiştir.

5718 sayılı MÖHUK ve Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde, Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınması bakımından üç ayrı tanıma usulü bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi, "Türk Mahkemesinde Bağımsız Bir Tanıma Davası Açılması" ve "Türk Mahkemesinde Görülmekte Olan Bir Dava İçinde Tanıma Talep Edilmesi" 5718 sayılı MÖHUK m. 58 hükmünde kabul edilen tanıma usulleridir. Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler incelendiğinde, bunların çoğunda, MÖHUK'nda kabul edilen tanıma usullerine atıf yapıldığı ve ayrı bir tanıma usulü kabul edilmediği; bazılarında ise, yabancı kararın, tanıma şartları bakımından incelenmeksizin ve tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın Türkiye'de kendiliğinden hüküm ve

[95]**Tekinalp**, s. 245; **Uyanık Çavuşoğlu**, s. 138.

sonuçlarını doğurması, başka bir ifadeyle, Türkiye'de doğrudan kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olmasının kabul edildiği tespit edilmektedir. Bu usul, çalışmamızda "Doğrudan Tanıma Usulü" olarak adlandırılmaktadır. Sonuç olarak, MÖHUK m. 58 uyarınca, yabancı mahkeme kararlarının tanıma şartları incelenmeksizin ve tanıma kararı alınmaksızın tanınması, başka bir ifadeyle, doğrudan tanınması kabul edilmemekle birlikte, Türkiye'nin taraf olduğu bazı iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmeler ile, "Doğrudan Tanıma"nın yeni bir tanıma usulü olarak Türk hukukunda yerini aldığı tespit edilmiştir.

Doğrudan tanıma usulünde, yabancı ilamların kesin hüküm veya kesin delil kuvvetinin kabul edilmesi hiçbir şarta bağlı değildir. Bu usulün kabul edildiği milletlerarası sözleşmelerin konu, kişi, zaman bakımından uygulama alanına giren yabancı kararlar, hiçbir şartın varlığının tespitine ve dolayısıyla bir tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın, kendiliğinden diğer akit devletlerde kesin hüküm veya kesin delil etkisine sahip olabilmektedirler. Bu usulde, yabancı mahkeme kararlarının tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın doğurduğu hukuki etki, bazı sözleşmelerde "kesin hüküm etkisi", bazı sözleşmelerde ise sadece "kesin delil etkisi"dir ve yabancı kararın verildiği ülkede bu etkilere sahip olduğu andan itibaren, Türkiye'de de bu etkilerin doğduğu kabul edilir.

Bu nedenle Türkiye'de bazı milletlerarası sözleşmelere göre kesin hüküm etkisi doğrudan tanınan, başka bir deyişle, kendiliğinden kesin hüküm etkisine sahip olan bu kararlara dayanarak, idari bir işlem yapılmak istendiğinde, MÖHUK m. 58/f.3 uyarınca, bağımsız bir tanıma davası açarak, Türk mahkemelerinden tanıma kararı alınmasına gerek yoktur. Bu karara dayanarak Türkiye'de ilgili ve yetkili makamlar doğrudan yapılması istenen idari işlemi, örneğin nüfus kayıtlarında değişikliği yapacaktır.

Görülmekte olan bir davada ise, bazı milletlerarası sözleşmelere göre kesin delil etkisi doğrudan tanınan, başka bir deyişle, Türkiye'de kendiliğinden kesin delil etkisine sahip olan bu kararlar hakkında, esas davaya bakan mahkeme ayrıca tanıma kararı vermeksizin, bu kararların kesin hüküm veya kesin delil etkisini doğrudan (re'sen) kabul edecektir. Bu durumda ilgili milletlerarası sözleşme uyarınca Türkiye'de doğrudan kesin delil etkisine sahip olan bu karar, dava dosyasına delil olarak sunulduğunda, tarafların tanıma talebine gerek olmaksızın hâkim tarafından re'sen kesin hüküm veya kesin delil olarak dikkate alınacaktır.

O halde, ilgili tarafların, yabancı bir mahkeme kararının mevcudiyetine rağmen, bu kararın tanınma ve tenfizini istemeyerek, aynı konuda Türk mahkemesinde tarafları, konusu ve sebebi aynı yeni bir dava ikame etmeleri, doğrudan tanınan yabancı kararların mevcudiyeti halinde, mümkün değildir.

Nitekim, bu usulde, yabancı kararın kesin hüküm ve kesin delil etkisi, Türkiye'de, tanıma kararına bağlı olmaksızın, kendiliğinden meydana gelmektedir. Yeni davada, Türkiye'de doğrudan kesin hüküm etkisine sahip bu karar, dava şartı olarak kesin hükmün mevcudiyeti nedeniyle, hâkim tarafından re'sen dikkate alınacak ve yeni dava, dava şartı yokluğundan usulden reddedilecektir.

Doğrudan tanıma usulü ile Türkiye'de tanıma kararı alınmasına gerek olmaksızın Türkiye'de kendiliğinden sonuç doğuran, başka bir ifadeyle, doğrudan tanınan yabancı kararların hiçbir kontrole tabi olmadığı da söylenemez. Doğrudan tanımayı kabul eden milletlerarası sözleşmelerde, doğrudan tanıma engeli olarak bazı kontrol şartları kabul edilmiş ise, ilgililerin veya yetkili makamın itirazı halinde, bu kararların Türk hukukunda doğrudan sonuç doğurup doğuramayacağının, başka bir deyişle, doğrudan tanınıp tanımayacağının kontrolü gerekecektir. Bu kontrolün hangi makam tarafından ve hangi usulde yapılacağı konusuna açıklık getirilmesi Türk hukuku bakımından özel bir önem arz etmektedir. Hiçbir doğrudan tanıma engeli kabul edilmeyen milletlerarası sözleşmelerde ise, yabancı kararı böyle bir kontrole tabi tutmak mümkün değildir.

Doğrudan tanıma usulünü kabul eden milletlerarası sözleşmelerde, doğrudan tanıma kabul edilmekle birlikte, doğrudan tanıma engeli olarak adlandırabileceğimiz, kontrol şartları öngörüldüğünde, bu kontrol, gerek Türkiye'de görülmekte olan bir dava sırasında doğrudan etki doğuran karara karşı doğrudan tanıma engellerinin ileri sürülmesi gerekse doğrudan etki doğuran karara itirazı olan kişi ya da kurumların açacağı tanımama davası yoluyla Türk mahkemelerince yapılacaktır. Türk mahkemeleri, bu milletlerarası sözleşmeler gereği, doğrudan etki doğuran bir karar ile karşılaştığında, MÖHUK'nda yer alan tanıma şartlarını araştırmaksızın, sadece Sözleşmede kabul edilen doğrudan tanıma engellerinin bulunup bulunmadığını re'sen kontrol edecek, yabancı kararı başka bir sebeple kontrol edemeyecektir.

Yabancı kararlarının tanınması ve tenfizini kolaylaştırmak için Türkiye'nin taraf olduğu ve doğrudan tanıma usulünün kabul edildiği iki ve çok taraflı milletlerarası sözleşmelerden, doğrudan tanıma usulü kabul edip, hiçbir doğrudan tanıma engeli kabul etmeyen sözleşmeler, Türkiye-Irak arasındaki iki taraflı adli yardım sözleşmesi (m. 84), Bazı Ölümlerin Tespitine Dair 14 Eylül 1966 tarihli Sözleşme (m.4), Evlenme ile Nesebin Düzeltilmesi Hakkında 10 Eylül 1970 tarihli Sözleşme (m.6), 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçhelerine Dair La Haye Sözleşmesi (m. 14); doğrudan tanıma usulünü kabul etmekle birlikte doğrudan tanıma engeli kabul eden sözleşmeler ise, Kişi Hallerine İlişkin İşlemlerin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili 10 Eylül 1964 tarihli Sözleşme (m.2 ve 3; doğrudan tanıma enge-

li: m.4), Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmeye İlişkin İşbirliği Hakkındaki 29 Mayıs 1993 tarihli La Haye Sözleşmesi (m.23; doğrudan tanıma engeli m. 24), 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Karar Verecek Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair La Haye Sözleşmesi (m. 7; doğrudan tanıma engeli m.16)'dir.

Doğrudan tanıma usulünün kabul edildiği milletlerarası sözleşmelerin uygulanması bakımından Türk mahkeme kararları incelenmiş, 1961 La Haye (m. 7) ve 1980 La Haye (m. 14) Sözleşmeleri çerçevesinde, bu sözleşmelerde doğrudan kesin delil olarak tanınacağı kabul edilen yabancı kararların doğrudan tanındığı; ancak diğer sözleşmelerin yabancı kararların doğrudan tanınmasına ilişkin hükümlerinin uygulanmadığı ve resmi hiçbir makam nezdinde idari işlem yapılamadığı tespit edilmiştir. İlgili makamlar, özellikle, NVİGM, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 35/f.1 maddesi uyarınca, Türk mahkemesince verilen tanıma kararı olmaksızın nüfus kayıtlarında değişiklik yapmamaktadırlar.

Sonuç olarak, Türkiye'de doğrudan tanıma usulünün, bu sözleşmeler çerçevesinde uygulanması ve bu doğrultuda resmi makamların idari işlem yapabilmesi için, Uluslararası Çocuk Kaçırma Sözleşmesi'nin uygulanmasını kolaylaştırmak için çıkarılan 65/1 ve 65/2 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi gibi, genelge veya uygulama kanunlarının hazırlanmasına ihtiyaç bulunduğu ve Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 35.maddesinin 1.fıkrasına "milletlerarası sözleşme hükümlerinin saklı olduğunu" belirten bir hüküm eklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, doğrudan tanımanın uygulandığı durumlarda, Nüfus Müdürlüğü'ne Cumhuriyet Savcılığına ihbarda bularak tanımama davası açma yetkisi verilecek şekilde Nüfus Hizmetleri Kanunu'na bu Kanun'un 36. ve 40.maddesine benzer yeni bir hüküm eklenmesi de gereklidir.

KAYNAKÇA

AKINCI Ziya/DEMİR GÖKYAYLA Cemile, *Milletlerarası Aile Hukuku*, İstanbul, 2010.

ANCEL Bertrand/ LEQUETE Yves, *Les Grands Arrêts De La Jurisprudence Française De Droit International Privé*, 5e Ed., Dalloz, 2006.

ANSAY, Tuğrul, "*Türk Hukukunda Evlatlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansıması"* (s.85-102), Prof.Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

ANTON A. E., "*The Hague Convention On International Child Abduction*" (s.537-567), International And Comparative Law Quarterly, Vol. 30,

No.3 (July 1981), Cambridge University Press, British Institute of International and Comparative Law, London, 1981.

ARAT Tuğrul, Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi (421-527), AÜHFD, C.21, S. 1-4, Ankara, 1964.

ATAMAN FİGANMEŞE İnci, "*Çocukların Uluslararası Kaçırılmasının Hukuki Yönlerine Dair 1980 Tarihli LaHey Sözleşmesi"* (s.55-100), Prof.Dr.Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul, 1999.

AUDIT Bernard, *Droit International Privé*, 4e Ed, Economica, Paris, 2006.

BATIFFOL Henri/LAGARDE Paul, *Traité de Droit International Privé*, Tome I, 8e Ed., Paris, 1993.

BATIFFOL Henri/LAGARDE Paul, *Traité de Droit International Privé*, Tome II, 7e Ed., Paris, 1993.

BEAUMONT Paul R./McELEAVY Peter, The Hague Convention on International Child Abduction, Oxford University Press, Oxford, 1999.

BUREAU Dominique/ MUIR WATT Horatia, *Droit International Privé*, Tome 1, Partie Générale, Presses Universitaires De France, 1re Ed, Paris 2007.

BUREAU Dominique/ MUIR WATT Horatia, *Droit International Privé*, Tome 2, Partie Spéciale, Presses Universitaires De France, 1re Ed, Paris 2007.

COURBE Patrick, *Droit International Privé*, 2e Edition, Dalloz, Paris, 2003.

COURBE Patrick, *Le Divorce*, Editions Dalloz, Paris, 2004.

ÇELİKEL Aysel/ERDEM Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 10.Bası, Beta, İstanbul, Ocak 2010.

ÇELİKEL Aysel / ŞANLI Cemal / ÖZTEKİN Günseli / ERDEM Bahadır / ATAMAN İnci / GİRAY F.Kerem, *Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri*, I. Cilt, Beta, İstanbul, 2005.

ÇELİKEL Aysel / ŞANLI Cemal / ÖZTEKİN Günseli / ERDEM Bahadır / ATAMAN İnci / GİRAY F.Kerem, *Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri*, II. Cilt, Beta, İstanbul, 2005.

DERUPPE Jean, *Droit İnternational Privé*, 14e Ed., Mémentos Dalloz, Paris, 2001.

FAWCETT James/CARRUTHERS Janeen M./NORTH Sir Peter, CHESHIRE, NORTH& FAWCETT, *Private International Law*, Fourteenth Edition, Oxford University Pres, Oxford, New York, 2008.

FINGER, Peter, "*Auslandische Adoptionen (Insbesondere: Turkei) und Ihre Anerkennung in Deutschand, Ordre Public, &108 FamGH*" (s. 979-1016), Prof.Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C.I, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.

FULCHIRON Hugues/ NOURISSAT Cyril, *Travaux Dirigés De Droit International Privé*, Paris, 2007.

GENÇCAN, Ömer Uğur, *"Boşanma-Nafaka-Evlilik Birliğinin Korunması ve Velayet Kararları Konusunda Uygulama Sorunları"* (s. 171-208), Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk İle İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, No. 18, İstanbul Nisan 2006.

GİRAY, Faruk Kerem, *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alıkonan Çocukların İadesi,* Beta, İstanbul, Şubat 2010.

GÖĞER Erdoğan, *Devletler Hususi Hukuku, Kanunlar İhtilafı*, 4.Bası, Ankara 1977.

HOLLEAUX Dominique/ FOYER Jacques/ GEOUFFRE DE LA PRADELLE, Géraud de, *Droit İnternational Privé*, Paris, 1987.

HUYSAL, Burak, *Devletler Özel Hukukunda Velayet*, Legal, İstanbul, 2005.

KITIC Susan, *Droit International Privé*, Paris, 2003.

KURU Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. VI, B.6, İstanbul, 2001.

KURU, Baki/YILMAZ, Ejder, *Türkiye'de Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması (Tebliğ)*, Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi (Bildiriler-Tartışmalar), II.Tahkim Haftası, Ankara 25-26 Kasım 1983.

LAGARDE Paul, "*Explanatory Report on The "Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation In Respect Of Parental Responsability and Measures For The Protection of Children*", HCCH Publications, (pp. 538-605), 1996, www.hcch.net/conventions.

LOUSSOUARN Yvon/BOUREL Pierre/ VAREILLES-SOMMIERES Pascal de, *Droit International Privé*, Dalloz, 9e Ed., 2007.

LOWE Nigel / EVERALL QC Mark / NICHOLLS Michael, *International Movement of Children, Law Practice and Procedure*, Bristol, 2004.

MARX Ansgar, "*Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki La Haye Sözleşmesi*" (s.837-852), Çeviren: Ahmet Cemal Ruhi, Prof.Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, MHB Yıl 19-20, Sayı 1-2, 1999-2000, İstanbul, 2000.

MAYER Pierre/ HEUZE Vincent, *Droit International Privé*, 9e Ed, Montchrestien, Paris, 2007.

MELIN François, *Droit International Privé*, Conflits De Jurisdictions – Conflits De Lois, Paris, 2002.

MICHAELS Ralf, *Recognition and Enforcement of Foreign Judgments*, 2009 Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press, s. 5, no. 21, www.mpepil.com (Max Planc Encylopedia of Public International Law) http://scholarship.law.duke.edu adresinden (5.12.2010).

MONEGER Françoise, *Droit International Privé*, 4e Ed, Paris, 2007.

MUIR WATT Horatia, *"Le mythe de "l'effet de titre": le statut des jugements étrangers dans le contentieux du provisiore"*, dans: Mélanges en L'Honneur De Jean Buffet, La procédure en tous ses états, p.347-355, Paris, 2004 (Effet de titre).

MURPHY John, International Dimensions In Family Law, Manchester University Press, 2005.

NOMER Ergin, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 1.Bası, Beta, İstanbul, Eylül 2009 (MUH).

NOMER Ergin/ ŞANLI Cemal, *Devletler Hususi Hukuku*, Beta, Yenilenmiş 17.bası, İstanbul, 2009.

NOMER Ergin, "*Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesinde Mahkeme İlamlarının Tanınması ve Tenfizi"* (s.285-294), MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, Prof.Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan, İstanbul 1997-1998.

ODENDAHL, Hanswerner, "*Aile Hukukunda Yeni MÖHUK'nun Etkileri"* (s. 1489-1495), Çev. Haydar Sığınak/Tijen Kortak, Fırat Öztan'a Armağan, Ankara, 2010.

ÖZBAKAN Işıl, *Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Kazancı Hukuk Yayınları No. 58, Ankara, 1987.

ÖZTEKİN GELGEL Günseli, "*Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler*" (s.119-148),

İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, Sayı:8, Güz 2005/2, İstanbul, 2005.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, "*Yabancı Unsurlu Velayet Kararları, Çocuk Kaçırma, Evlat Edinme, Tanıma ve Tenfiz"* (s. 89-122), Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, Edt. Şükran Şıpka, Ebru Şensöz, Ayşe Nilay Şenol, Arif Barış Özbilen, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

ÖZUĞUR Ali İhsan, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Milletlerarası Sözleşmeler ve İlgili Mevzuat, Son Yargıtay Kararlarıyla Güncelleştirilmiş 3.Bası, Adalet Yayınları, Ankara 2008 (Boşanma).

ÖZUĞUR Ali İhsan, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı-İçtihatlı, Velayet, Vesayet, Soybağı ve Evlat Edinme Hukuku, Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, Genişletilmiş 3.Bası, Ankara 2007 (Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlat Edinme).

PARRA- ARANGUREN G., *Hague Conference on Private International Law, Explanatory Report on Convention, 1993,* www.hcch.net/conventions.

RAIMONDI, Guido, "*Automatic Recognition of Decisions In The Matter Of The Status Of Persons And Family Law: Two Years' Experience Of The Application of The New Italian Act On Private Internationl Law"* (s.28-36), www.ciec1.org/Etudes/ColloqueCIEC/CIECColloqueRaimondiAng.pdf (01.08.2011)

RUHİ Ahmet Cemal, *Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması*, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2003 (Evlat Edinme).

RUHİ Ahmet Cemal, *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Ankara, 2004.

SAKMAR Atâ, *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, 1972 (Boşanma).

SAKMAR Atâ, *Yabancı İlamların Türkiye'deki Sonuçları* (Doçentlik Tezi), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982 (Yabancı İlamlar).

STEIGER W. De, *Explanatory Report on the 1961 Hague Protection of Minors Convention,* 1961, www.hcch.net.

ŞANLI Cemal, *"Yabancı Veraset İlamlarının Türk Mahkemelerinde "Tanınması" veya "Delil" Olarak Kullanılması"* (s.291-307), Prof.Dr. İlhan E. Postacıoğlu'na Armağan, İstanbul, 1990 (Veraset İlamı).

ŞENSÖZ, Ebru, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması*, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2012 (Yabancı Kararların Tanınması).

ŞENSÖZ, Ebru, "*Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair 1993 Tarihli La Haye Sözleşmesi Uyarınca Adli ve İdari Evlat Edinme Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Kontrol Usulü"* (s. 179-223), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Hukuk Sayısı, Yıl:10, Sayı:20, Güz 2011/2, İstanbul 2012 (Evlat Edinme).

ŞENSÖZ, Ebru / ŞERMET, Begüm, "*Fransız Hukukunda Yabanci Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi"*, Prof.Dr. Ahmet Ata Sakmar'a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2012.

TARMAN, Zeynep Derya/ÖNAY, Işık, "*Milletlerarası Evlat Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli"* (s. 331-365), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.60 S.2, 2011.

TEKİNALP Gülören, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 2007 Tarihli MÖHUK uyarınca Güncelleştirilmiş 10.Bası, İstanbul, 2009.

TİRYAKİOĞLU Bilgin, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi*, Ankara, 1996 (Boşanma).

TİRYAKİOĞLU Bilgin, *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 7, Ankara, 1991.

ULUOCAK Nihal, "*Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Tedbirleri Hakkında Yetkiye, Uygulanan Kanuna, Tanıma ve Tenfize ve İşbirliğine Dair Sözleşme Tasarısının Değerlendirilmesi* (Nihai Metin 19 Ekim 1996)" (s.119-128), MHB 1996, Yıl 16, Sayı 1-2, Çocuk Hakları ve Çocukların Korunmasına İlişkin Ağırlıklı Sayı, İstanbul 1996.

UYANIK ÇAVUŞOĞLU Ayfer, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta, İstanbul, Şubat 2006.

ÜSTÜNDAĞ Saim, *Medeni Yargılama Hukuku*, C.I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7.Bası, İstanbul 2000.

The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide To Good Practice, HCCH, 2008, www.hcch.net, Annex 7.

Les Effets en France d'une décision étrangère d'adoption et la Convention de La Haye du 29 mai 1993 (s.147-149), Receuil Dalloz Sirey De Doctrine, De Jurisprudence et De Legislation, Année 1995, Editions Dalloz, Paris, 1995.

Repertoire Dalloz de Droit International

Yargıtay Kararları Dergisi

www.uhdigm.adalet.gov.tr;

http://www.hcch.net/conventions;

http://www.conventions.coe.int;

http://www.kazanci.com